

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Silvie Strachotová

Rakousko-německé vztahy 1923-1929

Austria-Germany relationship 1923-1929

Praha, 2012

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Horčíčka Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce panu doc. PhDr. Václavu Horčíčkovi Ph.D. za jeho vstřícný přístup, cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 25. 7. 2012

.....
Silvie Strachotová

Abstrakt

Tato práce se zabývá vztahy mezi Rakouskem a Německem v letech 1923-1929. Především se zaměřuje na vztah obou zemí k problematice anšlusu.

Práce je rozdělena do čtyř částí. V první je definován pojem anšlus a rakouský národ. Druhá část je přehledem rakousko-německých vztahů v letech 1918-1922. Třetí část se věnuje rakousko-německým vztahům v letech 1923-1929 a snahám o uskutečnění anšlusu. Čtvrtá část se zabývá politickými stranami v Rakousku a jejich anšlusovým aktivitám.

Klíčová slova

Anšlus

Rakousko-německé vztahy 1923-1929

Rakousko 1918-1929

CSP

SDAP

GDVP

Versailleská mírová smlouva

Mírová smlouva ze Saint-Germain

Ženevské protokoly

Abstract

This work deals with Austria-Germany relationship 1923-1929. Its main focus is on relationship between both countries and their relationship to Anschluss-issues.

This work is separated in four parts. First one gives a definition of Anschluss and Austria nation. Second one is summary of Austria-Germany relationship 1918-1922. Third part is dedicated to Austria-Germany relationship 1923-1929 and their effort to Anschluss-accomplishment. Fourth part deals with Austria political parties and their Anschluss-activity.

Keywords

Anschluss

Austria-Germany relationship 1923-1929

Austria 1918-1929

CSP

SDAP

GDVP

Treaty of Versailles

Treaty of Saint-Germain

Genfer Protocols

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CSP – Křesťanskosociální strana

GDVP – Velkoněmecká národní strana

SDAP, SDAPÖ – Sociálnědemokratická dělnická strana

Obsah:

1.	ÚVOD	8
2.	Anšlus a národnostní otázka v Rakousku	10
2.1.	Národnostní otázka v Rakousku	10
2.2.	Anšlus jako politický cíl	11
3.	Rakousko-německé vztahy 1918-1922.....	13
3.1.	Německé Rakousko	13
3.2.	„Berlínský protokol“	16
3.3.	Versailleská mírová smlouva	18
3.4.	Mírová smlouva ze Saint-Germain.....	20
3.5.	Částečný anšlus	22
3.6.	Ženevský protokol.....	24
4.	Rakousko-německé vztahy 1923 – 1929	28
4.1.	Österreichisch-Deutscher Volksbund	31
4.1.1.	Deutsch-Österreichischer Volksbund.....	32
4.2.	Arbeitsgemeinschaft	33
4.3.	Mezinárodní obavy z anšlusu	34
4.4.	1925-1929	36
5.	Rakouské politické strany první republiky a jejich vztah k anšlusu.....	40
5.1.	Sociálnědemokratická dělnická strana.....	41
5.2.	Křesťanskosociální strana	44
5.3.	Velkoněmecká národní strana	49
6.	ZÁVĚR.....	51
7.	PŘEHLED POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	53

1. ÚVOD

Anšlus bývá spojován s připojením Rakouska 12. března 1938 a je vnímán jako součást snah Adolfa Hitler o vytvoření rozsáhlé říše pro německý národ.

Myšlenka vytvoření jednotné říše německých národů se objevila již na počátku 19. století v podobě velkoněmecké a maloněmecké představy. Ke vzkříšení těchto myšlenek došlo po 1. světové válce, kdy Německo a Rakousko doufaly ve sjednocení v jednotný německý demokratický stát.

Předkládaná bakalářská práce by měla vytvořit přehled rakousko-německých vztahů v letech 1923-1929 a vztah obou států k myšlence anšlusu. Je možné předpokládat, že Rakousko v tomto období jevílo větší ochotu k vytvoření společného státu než většina německé politické reprezentace.

Úvodní kapitola by měla definovat pojem anšlus pro tuto bakalářskou práci a nastínit problém rakouské národní identity, neboť ta byla důvodem k rozmachu anšlusového hnutí v poválečném období. Samostatnou kapitolou budou vztahy mezi Rakouskem a Německem v letech 1918-1922. Zákaz anšlusu Versailleskou mírovou smlouvou a mírovou smlouvou ze Saint-Germain byl opakovaně potvrzen v roce 1922 podpisem ženevských protokolů.

Další část práce se zaměří na období 1923-1929. Předpokládám, že v tomto období bude větší snaha o anšlus vyvíjet rakouská politická scéna. Německá politická scéna se spíše zaměří na revizi versailleské mírové smlouvy a nebude jevit velkou ochotu ke sloučení s Rakouskem.

Zvláštní kapitola je věnována rakouským politickým stranám a jejich vztahu k anšlusové problematice. Zaměřím se na nejsilnější politické strany tohoto období – Křesťanskosociální stranu, která ve 20. letech vytvářela oficiální politiku Rakouska, Sociálnědemokratickou dělnickou stranu, největší rakouskou opoziční sílu 20. let, a Velkoněmeckou národní stranu.

Dále bych se alespoň stručně zmínila o literatuře vztahující se k tomuto tématu. V přehledové literatuře, věnující se dějinám Rakouska a Německa, bývá z pochopitelných důvodů věnován největší prostor anšlusu z roku 1938. Podrobnější práce zabývající se problematikou anšlusových snah v poválečném období lze nalézt zejména v německém

jazykovém prostředí. Vztahy mezi Vídní a Berlínem se zabývá *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938* od N. Preradoviče. Druhou publikací, která se věnuje anšlusovým aktivitám zmíněných států ve dvacátých letech je „...*Wie ein Klotz inmitten Europas*“: „Anschluss“ und „Mitteleuropa“ während der Weimarer Republik 1925-1931 od H. Molta.

V rakouské historiografii bylo napsáno mnoho publikací zabývajících se Rakouskem v období první republiky (mezi lety 1918-1934) jako je kniha E. Hoor *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner* nebo *Kanzler, Krisen, Katastrophen. Die Erste Republik* od G. Steinbacha.

V české literatuře se zmíněnému tématu věnovali V. Hloušek (*Konflikt versus konsensus. Konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*), V. Horčíčka (*Anšlus? Rakousko-německé vztahy v éře Gustava Stresemanna*) a okrajově i J. Vojtíšek (*Anšlusové hnutí v Rakousku po rozpadu monarchie*).

Hlavní cílem práce je popis vztahů mezi Rakouskem a Německem v letech 1923-1929 a potvrzení či vyvrácení hypotézy, zda v tomto období jevílo větší zájem o připojení Německo.

2. Anšlus a národnostní otázka v Rakousku

Počestěný výraz anšlus (do reformy německého jazyka v roce 1996 psáno *Anschluß*, v moderní úpravě psáno *Anschluss*) je německý výraz pro připojení. Do českého jazyka bylo toto slovo převzato jako označení pro připojení rakouského státu k nacistickému Německu z 12. března 1938. V této práci bude pojem anšlus používán zejména v původním německém významu „připojení“.

Myšlenka anšlusu se v Rakousku nezrodila s rozpadem mnohonárodnostní monarchie Habsburků. V podobě velkoněmeckého řešení nebo spojení německých zemí s rakouskou monarchií se objevovala v průběhu celého 19. století. Bezprostředně po rozpadu habsburské monarchie v době konstituování samostatných národnostních či národnostně příbuzných států se otázka anšlusu stala v Rakousku aktuálním tématem.

Zánik Habsburské říše a vznik nástupnických států završil národotvorné a státotvorné procesy ve střední Evropě. Zejména v Rakousku měly tyto procesy velmi specifický průběh. Nejprve byl pod tlakem zvenčí dokončen státotvorný proces, zatímco otázka svébytné národnostní identity zůstala nevyřešena až do konce 2. světové války.

2.1. Národnostní otázka v Rakousku

„Austria did not exist but in the person of the Monarch; as his servants the bureaucracy felt itself Austrian, and did truly, if thinly, incorporate that elusive idea.“¹ „The Habsburg were Austria!... It was the Habsburg reproduced so much of the real Austria that their Empire endured so long and despite so many vicissitudes.“² Jak je patrné, do konce 1. světové války nesl projekt rakouského národa spíše dynastické než jazykově-etnické rysy. Rakouská národní identita byla neodlučitelně spojena s postavou panovníka. Do roku 1918 mělo německy hovořící etnikum v oblasti tzv. „Předlitavska“³ výraznou politickou převahu, bylo ovšem na politickém i kulturním poli neustále konfrontováno s požadavky a představami

---

¹ „Rakousko neexistovalo jinak než v osobě monarchy; v důsledku čehož jeho poddaní považovali za Rakousko úřední správu a doopravdy lpěli na této prchavé myšlence.“ (překlad autorka) citováno z HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner*. 1.vyd. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1966. s. 12.

² „Habsburkové byli Rakousko!...Byli to Habsburkové napodobující tak moc opravdové Rakousko, že jejich říše vydržela tak dlouho i přes mnohé zvraty.“ (překlad autorka) citováno z HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner*. 1.vyd. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1966. s. 12.

³ Předlitavsko (neboli Cislajtánie) byl neoficiální název pro část Rakouska-Uherska ležící na západ od řeky Litavy. Dále v textu jen Předlitavsko.

slovanských národů. Oproti jiným národům obývajícím Rakousko-Uhersko bylo německé etnikum rozptýleno po celém území říše a nelze tedy považovat Předlitavsko za přirozený státní útvar německy hovořících občanů habsburského mocnářství. Navíc mělo německy hovořící obyvatelstvo na výběr z několika identit: rakouské, německé, tyrolské, vorarlberské, slezské, sudetské.

V průběhu 19. století soupeřila rakouská národní idea s myšlenkou kulturní a politické jednoty s německým národem. Německy hovořící obyvatelstvo Rakouska se považovalo etnicky za Němce, do roku 1918 to ovšem neznamenalo, že by většina německy hovořícího obyvatelstva sdílela myšlenku na spojení s Německem. Zánik habsburské říše, jež měla své počátky již ve 13. století, vyvolal paniku. „*Aber das österreichische Volk als Ganzes (...) suchte nach dem Krieg eine Vereinigung mit Deutschland weniger aus politischen Gründen als aus einer reinen Panik heraus.*“⁴

2.2. Anšlus jako politický cíl

Anšlusové hnutí dosáhlo svého vrcholu v Rakousku v letech 1918-1919. Toto období bude později pod vlivem nacistické propagandy popisováno jako „*spontane Äusserung des deutschen Nationalbewusstseins der Mehrheit des österreichischen Volkes.*“⁵ Anšlus byl jediným logickým řešením na obavy rakouských politiků. Rakousko bylo považováno za zemi bez vyhlídek na svébytnou existenci a bez možnosti hospodářského rozvoje. Obyvatelé Rakouska byli po staletí zvyklí žít imperiální říši a nebyli schopni se identifikovat s tak malým státem. Vznikající rakouská republika byla v očích společnosti uměle vytvořeným státním útvarem, který jim byl vnucován vítěznými státy Dohody. Rakousko se tak stalo „státem, který nikdo nechtěl.“⁶

Anšlusová propaganda na přelomu roku 1918 a 1919 vytvářela jednotnou linii, která spojovala německé nacionály, křesťanské sociály i sociální demokraty. Vztah jednotlivých

---

⁴ „Ale rakouský lid jako celek (...) hledal v poválečném spojení s Německem východisko ne toliko z politických důvodů jako z čiré paniky.“ (překlad autorka) citováno z BROOK-SHEPHERD, Gordon. *Der Anschluss*. 1. vyd. Graz: Verlag Styria, 1963. s. 17.

⁵ „spontánní vyjádření německého národního povědomí většinou rakouského lidu“ (překlad autorka) citováno z VOJTÍŠEK, Jaroslav. *Anšlusové hnutí v Rakousku po rozpadu monarchie*. In: Sborník k dějinám 19. a 20. století 2, 1974. s. 54.

⁶ „Staat, der keiner wollte“ název knihy Hellmuta Andicse.

politických stran k anšlusu k Německu byl proměnlivý. Zatímco u sociálních demokratů byl anšlus jednou z hlavních otázek politického programu, pak u křesťanských sociálů tomu bylo naopak. Křesťanskosocialistická strana se od myšlenky anšlusu odklonila jako první a již na stranickém sjezdu v listopadu 1919 odmítla anšlus jako akt rakouské životní nutnosti.⁷ Oproti tomu sociální demokracie ponechala anšlus ve svém stranickém programu do dubna 1933, kdy vydala strana prohlášení, že ustupuje od myšlenky anšlusu do doby, než bude v Německu obnovena demokracie.⁸

---

⁷ VOJTÍŠEK, Jaroslav. *Anšlusové hnutí v Rakousku po rozpadu monarchie*. In: Sborník k dějinám 19. a 20. století 2, 1974. s. 59.

⁸ Tamtéž.

3. Rakousko-německé vztahy 1918-1922

Konec 1. světové války a zánik Rakouska-Uherska změnil charakter rakousko-německých vztahů od základu. Z trosek habsburské monarchie se konstituovaly národní státy. Po staletí budované vazby na habsburskou říši byly zpřetrhány a Rakousko stálo na cestě k nejisté budoucnosti. Rakouské obyvatelstvo poprvé ve svých dějinách stálo před problémem nejasné politické a hospodářské existence. Ztráta ekonomické prosperity a sociálních hodnot vyvolala anšlusovou iniciativu zejména z rakouské strany.

3.1. Německé Rakousko

Prvním ústavně-právním řešením situace po rozpadu Rakouska-Uherska byl vznik republiky Německé Rakousko⁹. 21. října 1918 vytvořili němečtí poslanci Říšské rady ve Vídni Prozatímní národní shromáždění Německého Rakouska (*Provisorische Nationalversammlung für Deutschösterreich*), které vydalo téhož dne následující prohlášení: „*Das deutsche Volk in Österreich ist entschlossen, seine künftige staatliche Ordnung selbst zu bestimmen, einen selbständigen deutsch-österreichischen Staat zu bilden...*“¹⁰ Provizorní národní shromáždění bylo tvořeno poslanci, kteří získali svůj mandát volbami roku 1911 a jejichž působení bylo prodlouženo roku 1917 císařem Karlem I. ve snaze obnovit parlamentní život v monarchii.

Již na prvním zasedání Prozatímního národního shromáždění 21. října prohlásil dr. Viktor Adler vůdce sociální demokracie, že Rakousko si přeje spojení se sousedními státy ve svobodný svazek národů.¹¹ Vzápětí ovšem poznamenal, že: „*Lehnen aber die anderen Völker eine solche Gemeinschaft ab oder wolen sie ihr nur unter Bedingungen zustimmen, die den wirtschaftlichen und nationalen Bedürfnisse des deutschen Volkes nichts entsprechen, dann wird den deutsch-österreichische Staat gezwungen sein, sich als ein Sonderbundesstaat*

---

⁹ Německé Rakousko (Deutschösterreich nebo Deutsch-Österreich) bylo v rakousko-uherské monarchii neoficiální označení pro území Předlitavska osídlené německy hovořícím obyvatelstvem. Prozatímní Národní shromáždění použilo toto označení jako oficiální název pro nově vznikající zemi, jejímž cílem bylo sjednocení německy hovořícího obyvatelstva v jednom státním celku.

¹⁰ „Německý lid v Rakousku je rozhodnut spravovat sám své budoucí státní zřízení a vybudovat samostatný německo-rakouský stát...“ (překlad autorka) citováno z PRERADOVICH, N.von. *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938*. Bern und Frankfurt, 1971. s. 11.

¹¹ „freien Völkerbund“ HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner*. Wien, 1996. s. 44.

dem Deutschen Reich anzuliedern. Wir verlangen für den deutsch-österreichischen Staat die volle Freiheit, zwischen den beiden möglichen Verbindungen zu wählen.“¹²

Německorakouský stát si nárokoval oblasti Dolní Rakousko, Horní Rakousko, Štýrsko (včetně okolí Mariboru), Korutansko, Tyrolsko (včetně Jižního Tyrolska, ale bez oblasti Trentino), Vorarlbersko, Salcbursko a oblasti s převažujícím německým osídlením v Čechách: Německé Čechy (*Deutschböhmen*), Sudetsko (*Sudetenland*), Německou jižní Moravu (*Deutschsüdmähren*) a Šumavskou župu (*Böhmerwaldgau*). Již 29. října vyhlásila provincie Německé Čechy připojení k Německému Rakousku. 30. října vyhlásili příslušnost k Německému Rakousku němečtí poslanci ze Sudetska a 3. listopadu se připojila Německá jižní Morava. Čtvrtá sudetoněmecká provincie nacházející se na území vznikajícího Československého státu, Šumavská župa, ze správního pohledu patřila pod provincii Horní Rakousy.

Prozatímní národní shromáždění si vyhradilo právo zastupovat lid Německého Rakouska na mírových jednáních do zasedání pravidelného Národního shromáždění. Dále si provizorně vytvořené národní shromáždění stanovilo za cíl vytvořit dvacetičlennou komisi, která měla předložit návrh na ústavu nově vzniklého státu.

Provizorní národní shromáždění muselo řešit složitý komplex problémů. Prioritním se stala zejména otázka vymezení se vůči habsburské říši a do jaké míry má Německé Rakousko připustit kontinuitu s habsburskou minulostí. Tuto problematiku mělo řešit usnesení Prozatímního národního shromáždění z 30. října o zřízení základů moci. Vymezení se Německého Rakouska k Rakousku-Uhersku bylo velmi specifické. Německé Rakousko bylo konstituováno jako nezávislý suverénní stát, který se zcela distancoval od Rakouska-Uherska a deklaroval, že se necítí být nástupnickým státem habsburské říše.¹³ Usnesením z 30. října 1918 byl do funkce státního kancléře zvolen sociální demokrat Dr. Karl Renner, kterého později rakouská historiografie označí za „otce republiky“.¹⁴

---

¹² „Odmítnou-li ale ostatní národy takovou společnost, nebo budou-li ji ochotni přijmout pouze za podmínek, které nebudou odpovídat hospodářským a národním potřebám německého národa, potom bude německorakouský stát donucen vstoupit jako zvláštní spolkový stát do Německé říše. Požadujeme pro německorakouský stát úplnou volnost při volbě mezi oběma možnými spojeními.“ (překlad autorka) citováno z HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner*. Wien, 1996. s. 44.

¹³ HLOUŠEK, Vít. *Konflikt versus konsensus. Konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Brno, 2008. s. 71. Dále jen: HLOUŠEK.

¹⁴ Beschluß der Provisorischen Nationalversammlung für Deutschösterreich vom 30. Oktober 1918 über die grundlegenden Einrichtungen der Staatsgewalt (St.G.Bl. 1/1918) [online], poslední revize 12.7.2012 [cit. 30.6.2012]. Dostupné z: <<http://www.verfassungen.de/at/gesetz18.htm> >

V bývalém sále panské sněmovny na Franzesringu předložil 12. listopadu státní kancléř Renner Prozatímnímu Národnímu shromáždění návrh zákona o formě státu. Článkem 1 získalo Německé Rakousko demokratickou a republikánskou formu státního zřízení. „*Deutschösterreich ist eine demokratische Republik. Alle öffentliche Gewalt wird vom Volke eingesetzt.*“¹⁵ První prezidentem Německého Rakouska byl jmenován Franz Seraph Dinghofer. Na začátek roku 1919 byly naplánovány volby na základě všeobecného hlasovacího práva pro muže a ženy. Provolání z 12. listopadu řešilo i vztah nového rakouského státu k sousednímu státu německému, když v druhém článku označilo Německé Rakousko za součást Německé republiky.

V den vydání prohlášení poznamenal státní kancléř Renner, že: „*Notwendig aber ist dieser Beschluss besonders in seinem Artikel 2. welcher sagt, dass die deutschösterreichische Republik ein Bestandteil der deutschen Republik ist, notwendig ist er im Verhältnis zu unserem Stammvolke.*“¹⁶

O deset dní později, 22. listopadu 1918, vydalo Prozatímní národní shromáždění zákon o územním rozsahu a hranicích Německého Rakouska. Republika si nárokovala Dolní Rakousy včetně kraje Německé jižní Čechy¹⁷, Horní Rakousy i s oblastí Německé jižní Moravy, Salcbursko, Štýrsko, Korutany a Tyrolsko s výjimkou italsky hovořících oblastí, Vorarlbersko, Německé Čechy (Deutschböhmen), Sudetsko a oblasti osídlené německou většinou v Brně, Jihlavě a Olomouci.¹⁸

Přes veškeré snahy Prozatímního národního shromáždění vzbudit dojem, že situace dlí pevně v jejich rukách, panovala mezi obyvatelstvem vůči novému zřízení nedůvěra. Tyrolsko uvažovalo o přímém anšlusu k Bavorsku.¹⁹ Začínaly se šířit pochybnosti o udržitelnosti německorakouského státu. Chaotický podzim 1918 přešel v katastrofální zimu 1918/1919. V listopadu 1918 se zastavil obchod, který zajišťoval Rakousku potraviny a suroviny. Ekonomický organismus léty budovaný Rakousko-Uherskem byl definitivně zničen.

---

¹⁵ „Německé Rakousko je demokratická republika. Veškerá veřejná moc jí byla svěřena lidem.“ (překlad autorka) citováno z PRERADOVICH, N. von. *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938*. Bern und Frankfurt, 1971. s. 13.

¹⁶ „Naléhavé je toto usnesení zejména v druhém článku, který říká, že Německorakouská republika je součástí Německé republiky, naléhavé zejména ve vztahu k našemu národu.“ (překlad autorka) citováno z PRERADOVICH, N. von. *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938*. Bern und Frankfurt, 1971. s. 13.

¹⁷ Deutsch-Südböhmen (dnešní oblast jižních Čech).

¹⁸ PRERADOVICH, N. von. *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938*. Bern und Frankfurt, 1971. s. 14. Dále jen: PRERADOVICH.

¹⁹ PRERADOVICH. s. 14.

Rakousko nemělo dostatek prostředků, aby zajistilo pro své občany potřebné suroviny. Nejvíce postižená byla dvoumilionová Vídeň, která trpěla nedostatkem topiva a potravin.²⁰ V ostatních městech a industriálních oblastech nebyla situace o mnoho lepší. Rakousko během zimy 1918/1919 mrzlo a hladovělo. Pro oslabené obyvatelstvo byla další krutou ránou epidemie tzv. španělské chřipky.²¹

V lednu 1919 byl do Vídně vyslán na pozorování britský úředník William Beveridge, který informoval vítěznou Dohodu o nutnosti humanitární pomoci pro Rakousko.²²

3.2. „Berlínský protokol“

Počátkem roku 1919 v Německu a Rakousku proběhly volby, v nichž se konstituovala Národní shromáždění.²³ Ústavodárné shromáždění v Německu 21. února schválilo rezoluci doporučující anšlus. První krok pro anšlus Rakouska k Německu byl podniknut.

Od 27. února do 2. března 1919 probíhaly v Berlíně rozhovory mezi zástupci Německého Rakouska a Německé republiky. Výsledkem oficiálních jednání mezi německým ministrem zahraničí Brockdorff-Rantzauem a rakouským státním sekretářem dr. Otto Bauerem bylo podepsání tajného dokumentu, který měl urychlit sloučení obou států. V „berlínském protokolu“²⁴, jak tento dokument označil Preradovich, mělo být Německé Rakousko připojeno k Německu jako celek a jako samostatný členský stát.²⁵ Vztahy mezi Německým Rakouskem, ostatními členskými státy a samotným Německem měla upravovat připravovaná ústava.²⁶ Pokud by některé státy Německého Rakouska jevily zájem o připojení se k jinému členskému státu Německa, mohli tak učinit za podmínky, že s tímto připojením vysloví souhlas vláda německá i německorakouská.²⁷ Vídeň se měla proměnit na druhé hlavní město, kde měl část roku sídlit říšský prezident a zasedat Říšský sněm. Vídeňská vláda tímto

---

²⁰ STEINBACH, Günter. *Kanzler, Krisen, Katastrophen. Die Erste Republik*. 1.vyd. Wien: Verlag Carl Ueberreuter, 2006. s. 55. Dále jen: STEINBACH.

²¹ V letech 1918-1919 se na evropském kontinentě objevila jedna z největších pandemií chřipky, známá pod názvem "španělská chřipka". V jednotlivých zemích Evropy postihla 15-50% populace a zhruba 1% z nakažených zabila. Nejčastější bezprostřední příčinou smrti byl zápal plic (chřipková pneumonie).

²² MACMILLANOVÁ, Margaret. *Mírotvůrci. Pařížská konference 1919*. 1.vyd. Praha: Academia, 2004. s. 251.

²³ Německé národní shromáždění (Deutsche Nationalversammlung) bylo ustanoveno volbami z 19. ledna 1919. Národní shromáždění Německého Rakouska (Konstituierende Nationalversammlung für Deutschösterreich) bylo zvoleno 16. února 1919.

²⁴ PRERADOVICH. s. 15.

²⁵ „Deutschösterreich tritt als Ganzes als ein Gliedstaat dem Deutschen Reiche bei.“ STEINBACH. s. 67.

²⁶ PRERADOVICH. s. 16.

²⁷ Tamtéž.

krokem dala Berlín najevo, že pokud k anšlusu dojde, musí být respektována jedinečná povaha Rakouska.

Přípravy na anšlus i nadále pokračovaly. Berlín dokonce možnost anšlusu zahrnul do připravované ústavy. Ve druhém odstavci článku 61 mělo Německé Rakousko po připojení k Německé říši obdržet právo účasti na Říšské radě s odpovídajícím počtem hlasů podle počtu obyvatel.²⁸ Jednání Německa i Německého Rakouska se v konečném výsledku ukázalo jako krátkozraké. Při podepisování protokolu 2. března 1919 nikdo neočekával, že anšlus jako politický cíl bude znemožněn mírovými smlouvami.

---

²⁸ Die Verfassung des Deutschen Reichs vom 11. August 1919 [online], poslední revize 12.7.2012 [cit. 30.6.2012]. Dostupné z: <http://www.documentarchiv.de/wr/wrv.html#VIERTER_ABSCHNITT>

3.3. Versailleská mírová smlouva

Mírová jednání s poraženým Německem byla slavnostně zahájena 18. ledna 1919 v Paříži. Mezi Spojenci panovaly neshody ohledně řešení „německé otázky“. Výsledkem byl kompromis mezi radikálním názorem, že německou agresivní politiku oslabí pouze tvrdé mírové podmínky, a představou, která předpokládala výraznou demokratizaci německého politického systému. Spojenci jednotní ve válečném postupu, byli rozděleni v otázce, jak naložit s nejsilnějším z poražených států. Francie vystupovala jako zastávce tvrdého postoje vůči Německu, který měl Francii zajistit hegemonní postavení v Evropě. Naproti tomu Velká Británie se snažila o zachování rovnováhy na evropském kontinentě. Spojené státy se snažily o prosazení principů 14 bodů prezidenta Wilsona vydaných 18. ledna 1918. Itálie se k celé záležitosti stavěla poměrně vlažně a trvala na plnění závazků, které jí byly přislíbeny londýnskou dohodou z 26. dubna 1915.²⁹

Mírová smlouva, která vznikla po šesti měsících jednání, tedy nepředstavovala kompromis mezi Německem a Spojenci, nýbrž kompromis mezi samotnými Spojenci. Tvrdá ustanovení míru z Versailles měla dopad i na německou politickou scénu. Německá delegace vedená ministrem zahraničí hrabětem Ulrichem Brockdorffem-Rantzauem obdržela text mírového prelimináře 15. května 1919. Tvrdá ustanovení mírové smlouvy vykreslená ve všeobecném povědomí ještě tvrději měla za následek mimo jiné rezignaci kabinetu kancléře Scheidemanna v červnu 1919. Podpisu smlouvy se tak účastnila delegace nového kabinetu kancléře Bauera.

Mír z Versailles požadoval po Německu plnou odpovědnost za rozpoutání první světové války a stanovil reparace, jež mělo Německo zaplatit státům Dohody³⁰. Podmínky smlouvy zahrnovaly nejen ztrátu veškerých německých kolonií, které byly rozděleny mezi Spojence, ale i rozsáhlých oblastí v Evropě. Alsasko-Lotrinsko bylo navráceno Francii; obnovenému Polsku byly vráceny oblasti západního Pruska, horního Slezska a Poznaň. Přístavní město Gdaňsk přešlo pod správu Společnosti národů. Východní Prusko tak od zbytku Německa odděloval „polský koridor“. Belgie versailleskou smlouvou získala oblasti Malmedy a Eupen, k Dánsku byl po referendu připojen severní Šlesvik³¹. Československu Německo odstoupilo Hlučínsko. Celkem Německo ztratilo 13% území a 8 milionů obyvatel.

²⁹ HENIG, Ruth. *Versailles and After. 1919-1933*. 2. vyd. London a New York: Routledge, 1995. S. 5.

³⁰ Viz článek 231 versailleské mírové smlouvy.

³¹ Současný dánský okres Jižní Jutsko.

Sársko se mělo po dobu 15 let ocitnout pod patronací Společnosti národů a výnosy sárských dolů měly být podstoupeny Francii. Levý břeh Rýna měly 15 let okupovat spojenecké jednotky, zatímco z pravého břehu musela berlínská vláda stáhnout ze vzdálenosti padesáti kilometrů veškeré ozbrojené síly. Německá pozemní armáda nesměla přesáhnout 100 000 mužů, zredukováno bylo i válečné námořnictvo. Smlouva dále zavazovala Německo ke zrušení všeobecné branné povinnosti.³²

Ve versailleské smlouvě byl i zahrnut faktický zákaz anšlusu. Oddíl VI. článek 80 stanovil, že: „*Deutschland erkennt die Unabhängigkeit Österreichs innerhalb der durch Vertrag zwischen diesem Staate und den alliierten und assoziierten Hauptmächten festzusetzenden Grenzen an und verpflichtet sich, sie unbedingt zu achten; es erkennt an, daß diese Unabhängigkeit unabänderlich ist, es sei denn, daß der Rat des Völkerbunds einer Abänderung zustimmt.*“³³ Zákaz vzniku unie (v jakékoliv podobě) mezi Německem a Rakouskem odrážel postoj vítězů 1. světové války, kteří nebyli ochotni s myšlenkou anšlusu souhlasit. Největším odpůrcem anšlusu byla Francie.

Kruté podmínky poválečného urovnání měly pro Německo ekonomické i psychologické následky. Ekonomické zejména v podobě rozšířeného a aktivního revizionismu projevujícího se v následujících letech. Psychologické pak v podobě legendy o „ráně dýkou do zad“³⁴, která se stala synonymem pro národní ponížení.

Smlouvu za Německo podepsal 28. června 1919 ministr zahraničí Hermann Müller. K ratifikaci smlouvy z německé strany došlo 7. července téhož roku. Společností národů byla versailleská smlouva ratifikována 10. ledna 1920. Podpisem mírové smlouvy pozbyl smyslu „berlínský protokol“ z 2. března 1919 a Německo bylo donuceno odstranit z ústavy druhý odstavec článku 61 umožňující anšlus.

---

³² FULBROOK, Mary. *Dějiny moderního Německa*. 1.vyd. Grada Publishing. Praha, 2010. s. 31. Dále jen: FULBROOK.

³³ „Německo uznává a bude přísně respektovat nezávislost Rakouska v hranicích určených smlouvou mezi tímto státem a Čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými; uznává, že tato nezávislost bude nezměnitelná, leda by dala k tomu souhlas Rada Společnosti národů.“ (překlad autorka) citováno z Friedensvertrag von Versailles vom 28. Juni 1919 [online], poslední revize 12.7.2012 [cit. 30.6.2012]. Dostupné z: <<http://www.documentarchiv.de/index.html>>

³⁴ „Dolchstoßlegende“ nebo také „Dolchstoßlüge“. Po roce 1918 zejména v pravicových kruzích hojně rozšířená domněnka, že za porážkou Německa, které nikdy nebylo poraženo na bojišti, stojí politici v zázemí, jejichž cílem bylo svržení monarchie.

3.4. Mírová smlouva ze Saint-Germain

Mírová smlouva s Rakouskem byla uzavřena 10. září 1919 v zámku Saint-Germain-en-Laye nedaleko Paříže. Delegace rakouských vyjednavců dorazila do St. Germain v květnu 1919. Účast na rozhovorech však byla delegátům odepřena a na mírovém vyjednávání se mohli podílet jen prostřednictvím písemných návrhů.

Rakousko spolu s Německem bylo označeno za hlavního viníka války. Mírová smlouva čítající celkem 381 článků mimo jiné ustanovila i novou linii hranic. Nově vzniklému Československu byly přiřknuty bývalé předlitavské oblasti Čech, Moravy, Rakouského Slezska a části Dolních Rakous (mj. Valtice, Vitorazsko a část Českých Velenic). Smlouva neřešila ohled na sebeurčení německého jazykového etnika. Itálii připadly oblasti Jižního Tyrolska, Italského Tyrolska, Kanálského údolí a Istrie. Království Srbů, Chorvatů a Slovinců získalo části dolního Štýrska a Korutanska (údolí řeky Meža a Jezersko). Bukovina připadla Rumunsku. Polsko se rozšířilo o Halič a Lemko-rusínskou republiku. Sporné území Burgelandu, které si kromě Rakouska nárokovalo i Maďarsko, měl vyřešit plebiscit. Po oddělení výše zmíněných oblastí vznikl z bývalého Rakouska-Uherska stát čítající přibližně 6,5 milionů obyvatel.³⁵

Podobně jako Německo i rakouský stát byl nucen zavázat se platit válečné reparační. V Rakousku musela být zrušena všeobecná branná povinnost, povolená profesionální armáda měla povolen maximální stav 30 000 mužů. Zničeny musely být továrny na zbraně a výzbroj.

Smlouva dále zakazovala použití názvu Německé Rakousko, pro budoucí časy měl nový stát nést název Rakousko.³⁶ Podobně jako ve smlouvě z Versailles i mírová smlouva s Rakouskem zahrnovala stanovisko Spojenců vylučující anšlus. Článek 88 stvrzoval nezadatelnou nezávislost Rakouska³⁷. Faktický zákaz anšlusu byl zmírněn ustanovením, které umožňovalo Radě národů toto ustanovení změnit. Jednalo se o pokus amerického prezidenta Wilsona zachovat si tvář. USA coby propagátor myšlenky sebeurčení národů byly později z německé i rakouské kritizovány za proti anšlusové stanovisko, které bylo v rozporu

³⁵ MACMILLANOVÁ, Margaret. *Mírotvůrci. Pařížská konference 1919*. 1.vyd. Praha: Academia, 2004. s. 252.

³⁶ STEINBACH. s. 71.

³⁷ Článek 88: „Die Unabhängigkeit Österreichs ist unabänderlich.“ – Der Staatsvertrag von Saint-Germain-en-Laye vom 10. September 1919 [online], poslední revize 12.7.2012 [cit. 1..7.2012]. Dostupné z: <<http://www.versailles-vertrag.de/svsg.htm>>

s propagovaným sebeurčením národů. Francie, která se nejhlasitěji stavěla proti spojení Německa a Rakouska, měla jako ostatní členové Rady národů právo veta a změna ustanovení ve prospěch anšlusu tedy byla fakticky nemožná.

Zákaz anšlusu vyvolal v Rakousku silné reakce. Členové Národního shromáždění proti článku 88 6. září 1919 protestovali a zákaz anšlusu označili za jednání v rozporu s přáním národa toužícím po spojení s německou vlastí.³⁸ Neúspěch anšlusové politiky donutil k rezignaci jednoho z hlavních propagátorů anšlusu rakouského ministra zahraničí Ottu Bauera.

Hospodářská situace v Rakousku v roce 1919 byla vskutku katastrofální. Země závislá nejen na potravinových dodávkách Dohody, neměla jinou možnost, než smlouvu ze Saint-Germain podepsat. Myšlenka anšlusu ale rakouskou politickou scénu neopustila.

---

³⁸ STEINBACH, s. 70.

3.5. Částečný anšlus

Mimo úvah o připojení celé země k Německu, existovaly i anšlusové snahy na zemské úrovni. Tyto snahy projevovaly zejména rakouské spolkové země Tyrolsko, Salcbursko a Vorarlbersko.

Tyrolská zemská vláda se během podzimu 1918 oficiálně připojila k Německému Rakousku. V rozporu s tímto prohlášením vyvíjelo Tyrolsko snahu o provádění vlastní politiky. Nejvýznamnějším obchodním partnerem Tyrolska byla německá spolková země Bavorsko, je proto pochopitelné, že se Tyrolsko pokusilo o anšlus z hospodářských důvodů právě k této spolkové zemi. Rakouská vláda ztratila tyrolskou důvěru, když bylo Tyrolsko donuceno mírovou smlouvou ze Saint-Germain předat území Jižního Tyrolska Itálii. Zemská vláda zahájila jednání s Bavorskem o anšlusu. 24. dubna 1921 se konalo lidové hlasování, kde 99% vyjádřilo souhlas k připojením.³⁹

Salcbursko také vzneslo požadavek k připojení k Německu. V prosinci 1919 podnikla salcburská zemská vláda první kroky k anšlusu a začala jednat o hospodářském připojení k Bavorsku. I zde proběhlo na jaře 1921 lidové hlasování, v němž se 99% zúčastněných vyslovilo kladně s případným anšlusem.⁴⁰

Na rozdíl od Tyrolska a Salcburska nejevilo Vorarlbersko zájem o připojení k Německu, ale ke Švýcarsku. Vorarlbersko vyhlásilo své připojení k Německému Rakousku v listopadu 1918, ale již 7. března 1919 vydalo prohlášení, v němž byla označena nezávislost Vorarlberska v rámci Německého Rakouska za provizorní řešení. O definitivním anšlusu měl rozhodnout zvolený zemský sněm. Šlo o reakci vorarlberských křesťanskosociálních poslanců, kteří nesouhlasili s „berlínským protokolem“ z 2. března 1919. Geografická poloha⁴¹ Vorarlberska nabízela zřejmé řešení v anšlusu ke Švýcarsku. V původních představách se mělo Vorarlbersko připojit jako přívěsek ke kantonu St. Gallen. Dalším argumentem k opuštění svazku s Německým Rakouskem, byla zhoršující se hospodářská

---

³⁹ STEINBACH, s. 65.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Spolková země Vorarlbersko leží mezi Švýcarskem a Rakouskem. Směrem na východ je od zbytku Rakouska oddělena horským masivem průchozím přes průsmyk Arlberg, na západ (směrem ke Švýcarsku) je země otevřená.

situace, neboť mezi vorarlberskými politiky a občany panovala nedůvěra vůči vídeňské vládě a její schopnosti zlepšit hospodářskou situaci v zemi. V lidovém hlasování z 11. května 1919 více než 80% oprávněných voličů souhlasilo se zahájením jednání o anšlusu Vorarlberska ke Švýcarsku.⁴²

Švýcarsko se k celé záležitosti stavělo odmítavě. V Bernu panovaly obavy, že případné spojení s Vorarlberskem by narušilo konfesijní a jazykovou rovnováhu ve Švýcarsku. Podstatnou roli hrály i možné nároky Itálie na italsko-jazyčné oblasti Švýcarska (kanton Ticino), na něž by Itálie dozajista po připojení Vorarlberska vznesla nárok.

Zpočátku proto si Švýcarsko pro jednání s Vorarlberskem vymínilo souhlas rakouské vlády, později zaujalo k anšlusové tématice odmítavý postoj a trvalo na udržení nezávislosti a celistvosti Rakouska.⁴³

Proněmecká nálada panující v rakouských alpských spolkových zemích (s výjimkou Vorarlberska) byla bedlivě pozorována Německem i Dohodou. Německo podporovalo Rakousko dodávkami potravin a uhlí a dokonce i uhradilo náklady spojené s lidovým hlasováním z roku 1921 v Tyrolsku a Salcbursku. V otázce vorarlberského separatismu se Říše klonila k možnému řešení v podobě anšlusu Vorarlberska k Švábsku-Württembersku, protože případné připojení nejzápadnější rakouské spolkové země ke Švýcarsku by mohlo zkomplikovat anšlus Rakouska jako celku k Německu.

Jednání o připojení některých částí Rakouska k jiným státním celkům byla pozastavena Dohodou, která trvala na zachování územní integrity Rakouska. Rakousko, které si bylo vědomo zhoršující se finanční krize, bylo okolnostmi donuceno k umírněnému postoji v problematice anšlusu.

---

⁴² PRERADOVICH. s. 73.

⁴³ STEINBACH. s. 65.

3.6. Ženevský protokol

V období 20. a 30. let 20. století čelila rakouská ekonomika obrovským problémům. Po dramatické změně, jakou byl úbytek územní plochy, hostily Dolní Rakousy včetně Vídně polovinu obyvatelstva nového státu. Rozsáhlý administrativní aparát, pozůstatek Habsburské monarchie, byl neúměrně velký pro potřeby malého Rakouska. Dalším z mnoha problémů se stal rozpad vnitřního trhu monarchie, na který úzce navazovala nutná reorganizace struktury bankovního sektoru, obchodu a výroby. V celoevropské poválečné krizi začaly nástupnické státy přijímat opatření, která měla posílit obranu domácí ekonomiky a ochránit domácí trh. Ekonomická krize let 1919-1920 vyústila v Rakousku do krize zaměstnanosti a do krize sociální.⁴⁴ Slabé rakouské zemědělství nebylo schopno uspokojit ani základní potravinové požadavky a zásobování velkých měst se stalo závažným problémem. Pomocnou ruku nabídly Rakousku Velká Británie, Francie a Itálie.

Žalostný vývoj po roce 1918 se stal předmětem vášnivých diskuzí, zda je či není Rakousko ekonomicky životaschopné (*Lebensunfähigkeit*). Drtivý vliv poválečné situace zdánlivě dolehl více na Rakousko než na jiné nástupnické státy. Československo zdědivší po Habsburské monarchii průmyslově rozvinuté oblasti⁴⁵ se jevílo ekonomicky vyrovnanější než Rakousko, snáze čelilo ekonomickým problémům meziválečného období a celkově působilo v hospodářských otázkách sebevědomějším dojmem. I když současníci nahlíželi na celou rakouskou situaci negativně, nebylo Rakousko na tom tak špatně. Rakousko ve hranicích určených smlouvou ze Saint-Germain získalo osminu územní rozlohy a třetinu z průmyslu zaniklého mocnářství. Po Československu šlo o nejlépe hospodářsky rozvinutý následnický stát. V porovnání s nástupnickými státy, jejichž ekonomika zaměřená především na zemědělství ztratila ochranu obrovského soběstačného trhu (Rakouska-Uherska), byly problémy Rakouska méně závažné.

V období 1919-1921 nebylo Rakousko schopno zajistit dostatečný přísun uhlí a potravin pokrývající poptávku. Nebýt mezinárodní pomoci, rakouský stát by nebyl schopen situaci vyřešit.⁴⁶

---

⁴⁴ WESSELS, Jens-Wilhelm. *Economic Policy and Microeconomic Performance in Inter-War Europe. The Case of Austria, 1918-1938*. Franz Steiner Verlag. Stuttgart, 2007. s. 20.

⁴⁵ České země patřily tradičně k průmyslově nejrozvinutějším částem Rakouska-Uherska, odhaduje se, že zde bylo soustředěno 60-70 % průmyslové výroby monarchie.

⁴⁶ MACMILLANOVÁ, Margaret. *Mírotvůrci. Pařížská konference 1919*. 1.vyd. Praha: Academia, 2004. s. 252.

Ve snaze vyhnout se sociálním konfliktům způsobených nezaměstnaností byly rakouské vlády v poválečných letech nuceny k umělému udržování zaměstnanosti. Taková politika byla ovšem velice finančně náročná, proto byly její nároky pokrývány rostoucí inflací. Inflace nedosáhla míry hyperinflace, jako tomu bylo například v Německu, podlomila ale citelně rakouskou korunu. Přezaměstnanost v řadách byrokracie (pro níž se vžil dobový název Hofratinflation) a nová opatření zavedená v sociální politice, které prosazovali především sociální demokraté (podpora v nezaměstnanosti, zkrácení pracovní doby na osm hodin denně,...) znamenaly další finanční zátěž. Na prahu roku 1922 byly rakouské finance v troskách.⁴⁷

Strach z hospodářského kolapsu Rakouska a jeho možné důsledky pro Československo vedl československé politiky k podepsání tzv. lánské smlouvy. Rakousko získalo půjčku 500 milionů československých korun, muselo se ale zaručit Československu dodržením mírové smlouvy ze Saint-Germain. Potvrzení nezávislosti Rakouska (de facto potvrzení zákazu anšlusu) a uznání hranic Československa vyvolalo na rakouské politické scéně rozporuplné reakce. Nejostřeji proti lánské smlouvě vystoupila Velkoněmecká národní strana, která byla pohoršena potvrzením zakazujícím anšlus a pobouřena tím, že sudetským Němcům bylo odepřeno právo na sebeurčení. Vyhrocená situace vyvrcholila v lednu 1922, kdy vládu opustil ministr spravedlnosti a člen Velkoněmecké národní strany Leopold Waber. Úřadující spolkový kancléř a křesťanský sociál Johann Schober, který smlouvu z Lán podepsal, abdikoval 26. ledna 1922 na svoji funkci. Od 26. do 27. ledna 1922 působil Walter Breisky jako spolkový kancléř.⁴⁸ Už 27. ledna se podařilo Schoberovi sestavit novou vládu skládající se z nestraničských úředníků a třech křesťanskosociálních ministrů. Ani tato vláda se dlouho neudržela u moci. Schoberova postava vytvořila překážku mezi koalicí Velkoněmecké národní strany a Křesťanskosociální strany. Byla to paradoxní situace. Schober, který si v zahraničí získal vážnost jako garant rakouské stability, vytvořil nestabilitu na rakouské politické scéně. V květnu 1922 se ale potřebný konsensus mezi oběma stranami podařilo nalézt a byla tak vytvořena nová, menšinová vláda, v jejímž čele stál Ignác Seipel.

V průběhu léta 1922 se rakouský kancléř a vůdce křesťanských sociálů Ignác Seipel obrátil s prosbou o pomoc na Německo, které nemělo dostatek finančních zdrojů, aby mohlo

---

⁴⁷ STEINBACH. s. 90.

⁴⁸ STEINBACH. s. 91-92.

ozdravit rakouské finance a Rakousko hospodářsky ovládnout.⁴⁹ Seipelova vláda se musela obrátit s žádostí o pomoc z tragické situace do zahraničí.

Zahájená jednání s Velkou Británií, Itálií a Československem byla úspěšná. Seipelovi se podařilo přesvědčit, že případný kolaps Rakouska by byl nevýhodný pro všechny strany. Alarmující situace donutila státy sousedící s Rakouskem k činu. Itálie dokonce Rakousku nabídla, že by mezi oběma zeměmi mohla vzniknout celní a hospodářská unie. Bylo to ale především Československo, které se zasadilo o udělení půjček pro Rakousko. Neuplynul ještě ani rok od podepsání lánské smlouvy a českoslovenští politici se strachem a jistými obavami bedlivě sledovali svého jižního souseda. Po Seipelově návštěvě Československa převzal iniciativu v celé věci prezident Masaryk a přesvědčil Velkou Británii a Francii o nutnosti poskytnutí pomoci Rakousku. Vystoupení Ignáce Seipela před Společností národů byl poslední krok ke schválení sanačních plánů na záchranu Rakouska Společností národů.

4. října 1922 došlo k podepsání třech dokumentů označovaných jako Ženevské protokoly, jež zajišťovaly Rakousku zahraniční půjčku určenou k sanaci a konsolidaci veřejných financí a ekonomiky. Smlouva byla uzavřena mezi Rakouskem a Velkou Británií, Francií, Itálií a Československem v rámci Společnosti národů. Rakousku byla poskytnuta půjčka ve výši 650 milionů zlatých korun. Rakousko se zavázalo, že do dvou let dosáhne vyrovnaného státního rozpočtu. Po dobu trvání půjčky se měly rakouské finance ocitnout pod dohledem komisaře, kterého určila Společnost národů. Dále Rakousko se muselo zaručit, že po dobu 20 let se vzdá pokusů o hospodářské či jiné spojení s Německem. V rakouském parlamentu ratifikaci tohoto dokumentu podpořila Křesťanskosociální strana a Velkoněmecká národní strana, a to i přes hlasy velkoněmeckých kritiků, kteří smlouvy označili za zásah do rakouské suverenity. Sociální demokraté ženevský protokol neratifikovali.

Kontrolou nad financemi Rakouska byl pověřen dřívější rotterdamský starosta Alfred Rudolf Zimmermann jako generální komisař Společnosti národů.⁵⁰

18. listopadu 1922 je zastaven tisk inflačních bankovek. K 1. lednu následujícího roku zahajuje svoji činnost Národní banka. Pomyslným vrcholem sanace rakouské měny je přijetí

---

⁴⁹ MOLT, H., „...*Wie ein Klotz inmitten Europas*“: „*Anschluss*“ und „*Mittleuropa*“ während der *Weimarer Republik 1925-1931*, Frankfurt am Main 1986, s. 15. Dále jen: MOLT.

⁵⁰ STEINBACH, s. 96.

nové měny – šilinku⁵¹. Měnovou reformou z 1. března 1925 nahradil rakouský šilink inflací znehodnocenou korunu v poměru 10 000 korun k jednomu šilinku.⁵²

Rakouskou měnu se sanací podařilo zachránit, nikoliv však ekonomiku. V důsledku úsporných opatření, která bylo Rakousko nuceno zavést, bylo propuštěno 100 000 úředníků (třetina správního aparátu). V rámci opatření byl počet ministerstev snížen na sedm a počet členů vlády na devět.⁵³ Poslední zmíněné opatření nemělo v podstatě žádný výrazný úsporný efekt, jednalo se ale o jasný signál rakouské vlády, že opatření nutná pro konsolidaci Rakouska jsou míněna vážně. Politika úspor ale neponechávala žádný prostor pro zásahy ve prospěch rychlejšího zotavení ekonomiky a proti nezaměstnanosti.

V konečném výsledku byla sanovaná měna zachráněna, základy pro stabilní ekonomiku ale položeny nebyly. Vysoké zdanění a nízké mzdy, které tvořily součást úsporných opatření, vyvolávaly růst sociálního napětí ve společnosti.

---

⁵¹ V opuštění názvu „koruna“ je patrná snaha rakouských politiků odpoutat se symbolicky od dědictví Rakouska-Uherska.

⁵² HLOUŠEK. s. 127.

⁵³ STEINBACH. s. 97.

4. Rakousko-německé vztahy 1923 – 1929

Po uzavření ženevských protokolů vedl kancléř Seipel Rakousko neklidnými vodami evropské politiky s největší opatrností. Snaha stabilizovat pozici státu v zahraničí vedla Seipla k politice „dobrého sousedství“. Jenom v letech 1923 a 1924 podnikl cesty do Budapeště, Bělehradu, Milána, Varšavy a Bukureště. Cílem této zahraniční politiky bylo především oživení mezinárodního obchodu. Na přelomu března a dubna 1923 navštívil Seipel Milán a Řím, kde se setkal s Mussolinim. Italský premiér Seipelovi předložil návrh na vznik dunajské federace, jejíž součástí se mělo stát i Rakousko. Případný vznik federace by oslabil vliv Paříže a Prahy na středoevropský prostor a posílil pozici Itálie, která měla být v čele dunajského spolku. Rakousko Mussoliniho nabídku odmítlo.

I přes politiku „dobrého sousedství“ zůstávalo pro Rakousko nejdůležitějším partnerem Německo, proto by se Seipelova zahraniční politika dala popsat slovy: „*Keine Kombination ohne Deutschland*“⁵⁴. Tvrzení, že žádná zahraničněpolitická kombinace není pro Rakousko možná bez přítomnosti Německa, zřetelně poukazuje změnu v otázce anšlusu. Jasně vyjádření Dohody a podpis ženevských protokolů znamenaly počátky sestupu anšlusové myšlenky v obou zemích. Nereálný projekt sjednocení omezil německé i rakouské aktivity na vzájemné ujišťování a vyjadřování podpory. Když v lednu 1923 obsadila Francie Porúří, vyslovil rakouský parlament nesouhlas s postupem Paříže. Na počátku roku 1924 rakouský ministr zahraničí Grünberger hodnotil situaci v sousedním Německu. Poznamenal, že pro rekonstrukci Evropy je nutná hospodářská rekonvalescence Německa, a vyzvedl rakouskou podporu Německu, která vedla k vyjádření sympatií mezi obyvatelstvem a vládami obou zemí.⁵⁵ Grünberger sice Němce označil za „*Stammverwandte*“⁵⁶, tématice anšlusu se ale vyhnul.

V březnu 1924 poprvé od konce války navštívili Vídeň němečtí vrcholní státníci, říšský kancléř Wilhelm Marx a ministr zahraničí Gustav Stresemann. V popředí rozhovorů se ocitly jednání o hospodářských vztazích mezi oběma státy a otázky kulturního rázu, nikoliv

⁵⁴ „Žádná kombinace bez Německa“ (překlad autorka) citováno z RAUSCHER, Walter. *Österreichs Aussenpolitik im Zeichen von Beschuchtsdiplomatie und bilateralen Handelsbeziehungen*, in: ADÖ 5, s. 24.

⁵⁵ Nationalrat der Republik Österreich. Protokoll zur 2. Sitzung des Hauptausschusses, 10. 1. 1924, ADÖ 5/764, s. 199.

⁵⁶ Stammverwandte – složení slov der Stamm (kmen, rod) a die Verwandte (příbuzný/příbuzná). Pojem Stammverwandte odkazuje na společný

však otázka anšlusu. Německo zde předestřelo svůj záměr vstoupit do Společnosti národů, popřelo však, že by se mělo jednat o opětovné uznání versailleské mírové smlouvy ani smíření se se současnou územní rozlohou Říše. Dále se v rozhovorech s kancléřem Seipelem ministr zahraničí Stresemann zmínil o těžké politické situaci v Německu a označil situaci, v níž se Říše nacházela za přechodné období, které může být překonáno jen za pomoci zvenčí.

57

Ze způsobu vedení zmíněných rozhovorů je patrné ochladnutí německého zájmu na provedení anšlusu. V tomto momentu je nezbytné podotknout, že pro německou politickou scénu nebylo spojení s Rakouskem dominantním tématem. Případný anšlus by Německu nepřinesl pouze výhody, spíše by zkomplikoval situaci, v níž se na počátku 20. let Německo ocitlo.

První čtyři poválečné roky v Německu jsou charakteristické vysokým stupněm politického násilí, pokusy o převrat, stávkami a násilně potlačenými demonstracemi. Začátek 20. let překvapil Německo snahou monarchistů o svržení republiky v podobě tzv. Kappova puče v březnu 1920. Následně musela armáda potlačit levicové povstání v Porúří proti republice (jaro 1920), násilný zásah si vyžádalo i potlačení levicových režimů v Sasku, Hamburku a Durynsku (podzim 1923)⁵⁸. Oznámení o výši reparací a rozhodnutí o rozdělení Horního Slezska znamenaly pro německou politickou scénu další otřes.

Ani po ekonomické stránce nebyla na tom Výmarská republika právě nejlépe. Snaha o plnění německých závazků k válečným náhradám v letech 1921 – 1922, tzv. „politika naplnění“, pouze ukázala kritický stav německého hospodářství a neschopnost plnit závazky. V důsledku placení poválečných reparací došlo ke zvýšení státního dluhu. Aby došlo ke snížení státního dluhu, uchýlila se německá vláda k tištění většího množství peněz. Nerozumné řešení ekonomických problémů vedlo posléze k hyperinflaci. Katastrofická situace vyvrcholila v lednu 1923, kdy francouzské a belgické jednotky obsadily Porúří, čímž bylo narušeno celé německé hospodářství. Vláda pod vedení Wilhelma Cuna vyzvala pracující v obsazeném území k pasivní rezistenci (nerespektování nařízení vydaných okupační vládou). Tento krok ve svém konečném důsledku vedl prohloubení sociálního napětí způsobeného hospodářským rozvratem a v srpnu 1923 k pádu Cunovy vlády.⁵⁹

---

⁵⁷ ADÖ

⁵⁸ FULBROOK. s. 32.

⁵⁹ FULBROOK. s. 34.

Nová vláda se pokusila o stabilizaci hospodářské i politické situace. Vláda Gustava Stresemanna se 26. září 1923 ukončila politikou pasivní rezistence, což mělo za následek zmírnění zátěže na německou ekonomiku a uklidnění mezinárodního napětí. Dalším krokem Stresemannovy vlády bylo ustanovení měnové reformy a s ní spojená nová měna Rentenmark, tím byly položeny základy ke stabilizaci měny. Zároveň s podniknutím výše zmíněných kroků bylo potlačeno i několik pokusů o puč.

Rok 1924 byl pro Výmarskou republiku zlomový. Po období turbulencí, převratů a zmatků vstoupilo Německo do období stability a to jak v politice vnitřní, tak i na poli mezinárodních vztahů. Versailleská mírová smlouva nejen znamenala definitivní tečku za 1. světovou válkou, ale i vznik nových problémů pro Německo. Po kritickém roku 1923 bylo patrné, že je nutné přehodnotit problematiku reparací. V roce 1924 byl přijat Dawesův plán obsahující nové schéma reparačních plateb. Tato iniciativa vedla k hospodářskému oživení Německa. Dalším cílem německé zahraniční politiky pak byla revize versailleské mírové smlouvy v otázkách teritoriálního rozsahu: snaha o opětovné získání Gdaňsku, polského koridoru a korekce hranic v Horním Slezsku.

Anšlusové aktivity byly upozaděny událostmi, které ohrožovaly chod Německa i Rakouska, nebyly však zcela opominuty. Po hospodářské a politické stabilizaci v obou zemích v roce 1925 ožila myšlenka anšlusu nanovo.

4.1. Österreichisch-Deutscher Volksbund

Proanšlusové aktivity znovu ožily v roce 1925, kdy byl Hermannem Neubacherem⁶⁰ založen Österreichisch-Deutscher Volksbund⁶¹. Jednalo se o rakouskou odnož německého nacionalistické Volksbundu, který vznikl roku 1918. Österreichisch-Deutscher Volksbund byla nadstranická organizace sdružující přívržence anšlusu. Rakouský Volksbund byl tvořen širokou členskou základnou, ve které byli sdruženi sociální demokraté, zástupci Velkoněmecké strany, zemědělského Landbundu a křesťanských sociálů. Křesťanskosociální strana byla v Österreichisch-Deutscher Volksbund zastoupena jen několika vlivnými jedinci (Rudolf Ramek, Ernst Streeruwitz), protože křesťanských sociálů zaujímal k anšlusu postoj, který by se dal označit přinejlepším za vlažný. Nadstranický Volksbund byl masovým hnutím, jehož cílem bylo sjednocení Rakouska a Německa na základě práva sebeurčení národů.⁶²

Volksbund neudržoval úzké vztahy pouze se svým říšským bratrským spolkem, ale i s Österreichisch-deutschen Arbeitsgemeinschaft, organizací založenou v roce 1919 za účelem podpory anšlusu, v jejímž vedení stanul profesor Richard Ritter Wettstein von Westerheimb⁶³.

Předsednictvo rakouského Volksbundu tvořilo dohromady 25 osob z odlišných politických stran, např.: Hans Eibel (Křesťanskosociální strana), Wilhelm Bauer (Velkoněmecká národní strana) a A. Speiser (Sociálně demokratická strana).

Koncem srpna navštívilo vedení Deutsch-Österreichischer Volksbund svého vídeňského „sourozence“, aby došlo k navázání spolupráce mezi oběma organizacemi. Podobně jak německý tak i rakouský Volksbund byl nakloněn více levici. Sociální demokracie byla vedle Velkoněmecké národní strany hlavním propagátorem anšlusové myšlenky, není proto nikterak pozoruhodné nalézt mezi členy Österreichisch-Deutscher Volksbund výrazné osobnosti SDAP jako byli Karl Renner, Julius Deutsch, Otto Bauer a další.

---

⁶⁰ Hermann Neubacher (24. 6. 1893 – 1. 7. 1960) – ekonomický expert a pozdější nacistický politik. Původně byl díky přátelským vztahům nakloněn politice vedené sociální demokracií. Později se nadchl pro pangermánskou myšlenku a založil Österreichisch-Deutscher Volksbund. Byl také členem tajné společnosti Deutscher Gemeinschaft. Od 13. března 1938 do května 1939 zastával post vídeňského starosty. Za druhé světové války byl jmenován hlavním úředníkem pro Balkán a Řecko. Po válce byl odsouzen na dvacet let vězení, roku 1951 byl z vězení propuštěn kvůli chatrnému zdraví.

⁶¹ PRERADOVICH. s. 176.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Richard Ritter Wettstein von Westerheimb (30. červen 1863 – 10. srpen 1931) – rakouský botanik. Po 1. světové válce zakládající člen proanšlusového hnutí v Rakousku.

Volksbund pořádá a podporoval veřejná shromáždění, manifestace a zasedání spojené s anšlusovou tematikou.

V polovině roku 1927 existovaly místní skupiny Volksbundu ve Vídni, Grazu, Eisenstadtu, Sauerbrunnu a v Linci. V únoru 1930 čítala tato organizace na 1,5 milionů jednotlivých členů a 260 spolků, sdružení a korporací.⁶⁴

Až do července 1927 byla organizace berlínského i vídeňského Volksbundu velmi úzce propojena. Od července obdržel ale i rakouský Volksbund právní podobu samostatného spolku. Tato změna se nedotkla spolupráce obou organizací na agitační ani osobní úrovni.

4.1.1. Deutsch-Österreichischer Volksbund

V Německu vznikl Deutsch-Österreichischer Volksbund již na sklonku roku 1918. V čele Volksbundu stanul v poválečném čase pozdější sociálně demokratický předseda říšského sněmu Paul Löbe.

Cíl tohoto proanšlusového spolku zůstal stejný po celou dobu působení organizace, které bylo ukončeno zničením spolku národními socialisty v březnu 1938: na pomoci státnímu sloučení Rakouska s Německou Říší skrze propagandu.

Na rozdíl od své rakouské odnože postrádal německý Volksbund širokou a diverzifikovanou členskou základnu. Největší podíl zaujímali zejména Rakušané žijící v Německu. V Bavorsku byla dokonce členská základna Volksbundu tak nízká, že ji lze označit za zanedbatelnou. I přes tyto problémy byl Deutsch-Österreichischer Volksbund byl na poli německé politiky nadstranickým tělesem, kde velký vliv zaujímala sociální demokracie.

---

⁶⁴ MOLT. s. 149.

4.2. Arbeitsgemeinschaft

Německo-rakouské pracovní společenství (Deutsch-Österreichisch Arbeitsgemeinschaft) byla původně bavorská anšlusová organizace, která byla založena 30. října 1925 v Mnichově.

V průběhu let 1926-1927 se postupně konstituovaly v Německu skupiny Arbeitsgemeinschaftu na zemské úrovni v Rheinland-Westfalen, Württembersku, Hesensku atd. Zemské skupiny požívaly relativně velké samostatnosti a na vedení nebyly zcela závislé. Předsednictvo Arbeitsgemeinschaftu mělo spíše funkci reprezentativní.⁶⁵ Těžiště organizace sice zůstávalo i nadále v Mnichově, zbylé zemské skupiny organizace nelze ale označit za bezvýznamné. Každá část organizace se zaměřila na jinou problematiku spojenou s případným spojením Německa a Rakouska. Hessenský Arbeitsgemeinschaft se orientoval na otázky spojené se sociální politikou, problematika hospodářství byla řešena více v Rhein-Westfallen a v Bavorsku zemědělské a kulturní aspekty anšlusu.⁶⁶

Aktivita pracovního společenství byla mířena společenskopolitickým směrem. Na rozdíl od politiků, jejichž činnost nepřekročila hranice vzájemného utvrzování se o náklonnosti, se Arbeitsgemeinschaft snažil o aktivní propagaci anšlusu - pořádání tzv. Rakouského týdne (Österreichischer Woche) v letech 1927 a 1929, publikování do meziregionálních časopisů a rozhlasů, vydávání anšlusově zaměřených tiskovin a rozhlasový přenos pravidelného zasedání poslanců v Německu a v Rakousku.⁶⁷ Spolupracovala i s Österreichisch-Deutscher Volksbund.

Německo-rakouské pracovní společenství bylo pravicovou odezvou na Deutsch-Österreichischer Volksbund. V průběhu 20. let postupně rostla obava z posilujících pozic levicově orientovaných stran. Ačkoliv i tato organizace se snažila vzbudit dojem nadstranickosti, v jejím vedení nalezneme zejména pravicové politiky (Karl Jarres, Wilhelm Cuno, a další). To naznačuje, jak důležitou roli hrály v Německu ideologické rozdíly. Myšlenka anšlus, možnost realizace velkoněmeckého ideálu, byla na druhém místě.

---

⁶⁵ MOLT. s. 151.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ MOLT. s. 153.

4.3. Mezinárodní obavy z anšlusu

I přes rozdíly o to, jak tematiku anšlusu uchopit ve vnitřní politice obou států, bylo na počátku roku 1925 Rakousku i Německu jasné, že anšlus lze podniknout pouze se souhlasem mezinárodního společenství.

Konference v Locarnu v tomto ohledu nepřinesla žádnou změnu. Postoj Francie, Československa a Itálie vyjadřoval rozhodný nesouhlas s myšlenkou rakouského a německého spojení. Československo bylo ostražité již od roku 1924, kdy Rakousko navštívil německý kancléř Marx a ministr zahraničí Stresemann. Nové anšlusové impulsy na jaře 1925 sledovala Praha s obavami.

Během dubnové návštěvy Polska se sešel československý ministr zahraničí Edvard Beneš s rakouským vyslancem Postem. Beneš Postovi sdělil, že Praha si je vědoma toho, že vláda kancléře Rameka anšlus neplánuje, zároveň ale Posta upozornil, že v případě spojení Rakouska a Německa bude Československo nuceno se proti tomuto aktu postavit.⁶⁸ Podle Beneše mohl být anšlus proveden buď státním převratem v Rakousku a následným vyhlášením připojení se k Německu, nebo by byl anšlus proveden z rozhodnutí Společnosti národů.

V prvním případě, kdyby v Rakousku proběhl státní převrat, by Československo přijalo drastická opatření, uzavřelo hranice, vypovědělo rakouské občany ze země a zabavilo rakouský kapitál. Tyto zásahy by poškodily i Československo, byly by ale nezbytné ve státním zájmu.⁶⁹

Pokud by mělo k anšlusu dojít se souhlasem Společnosti národů, zdůraznil Beneš, že *„die Tschechoslovakei diese Zustimmung verweigern werde und er (Beneš – pozn. aut.) glaube, dass auch andere Mitglieder des Völkerbundes dasselbe tun werden.“*⁷⁰

Beneš se domníval, že anšlus by nebyl výhodným svazkem pro Rakousko, Vídeň by poklesla na úroveň provinčního města a rakouský průmysl by byl potlačen německým průmyslem. Podle československého ministra zahraničí by pro Rakousko bylo mnohem výhodnější zůstat nezávislé.

⁶⁸ Gesandter Post an Sektionschef Peter, 25. 4. 1925, ADÖ 5/796, s. 334.

⁶⁹ Gesandter Post an Sektionschef Peter, 25. 4. 1925, ADÖ 5/796, s. 335.

⁷⁰ „Československo by tento souhlas zamítlo a (Beneš) věří, že i jiní členové Společnosti národů by takto učinili.“ (překlad autorka) citováno z Gesandter Post an Sektionschef Peter, 25. 4. 1925, ADÖ 5/796, s. 335.

Obavy ze společného německého a rakouského státu měla i Itálie. Na rozdíl od československých obav, které zatím zůstávaly jen v teoretické rovině, italské strasti vycházely z reálného stavu věcí. Problematickou oblastí se stalo Jižní Tyrolsko, jímž zmítaly protiitalsky zaměřené demonstrace. Podle italského sčítání obyvatelstva z roku 1921 žilo v Jižním Tyrolsku na 225 000 lidí ztotožňujících se s německou národností.⁷¹

V únoru 1926 rakouský kancléř Ramek, reagoval na projev italského ministerského předsedy, v němž Mussolini zdůraznil, že Itálie nepřistoupí na změnu mírových smluv. Mělo to být varování rakouské vládě, že anšlus Itálie nestrpí. Ramek ve svém projevu prohlásil: „*Volk und Regierung Oesterreichs wünschen nichts anderes, als mit dem italienischen Volk ebenso wie mit allen andere Völkern in Freundschaft zu leben. (...) Wir freilich können die Grenzziehungen des Vertrages von St. Germain nicht für gerecht ansehen, aber wir anerkennen sie, weil wir den Vertrag, der die geschaffen hat, unterschrieben und ratifiziert haben.*“⁷² Ramek sice zkritizoval probíhající italianizaci, která vyvolala v rakouském tisku velkou kritiku, zároveň ale podotknul, že jde o záležitosti cizího státu.

O měsíc později, v březnu 1926, vedl Ramek jednání v Berlíně se Stresemannem. Mimo jiné i zde byla zmíněna Itálie. Ramek dokonce označil itálie za „*der wundeste Punkt unserer (rakouské – pozn. aut.) aussenpolitischen Stellung.*“⁷³ Rakousko i Německo se rozhodlo k „italskému“ problému zaujmout společné stanovisko, které by se dalo definovat slovy: „*unsere Leitlinie muss sein: Sich nicht provozieren lassen.*“⁷⁴

---

⁷¹ RAUSCHER, Walter. *Österreichs Aussenpolitik im Zeichen von Besuchsdiplomatie und bilateralen Handelsbeziehungen*, in: ADÖ 5, s. 20.

⁷² „Rakouský národ a vláda si nepřejí nic jiného, než s italským národem a stejně tak i s ostatními národy žít v přátelském vztahu. (...) Nemůžeme sice pohlížet na hranice určené smlouvou ze St. Germain za spravedlivé, ale uznáváme, protože smlouvu, kterou jsou určeny, jsme podepsali a ratifikovali.“ (překlad autorka) citováno z Rede Bundeskanzler Ramek vor edm Hauptausschuss, Vortragsmanuskript, ADÖ 5/882, 17. 2. 1926, s. 486.

⁷³ „nejpalčivější bod naší zahraničně politické pozice“ (překlad autorka) citováno z Besprechung Bundeskanzler Ramek mit deutschen Aussenminister Stresemann, Sprechprogramm, 27. 3. 1926, ADÖ 5/837, s. 516.

⁷⁴ „naše hlavní linie musí být: Nenechat se vyprovokovat.“ (překlad autorka) citováno z Besprechung Bundeskanzler Ramek mit deutschen Aussenminister Stresemann, Sprechprogramm, 27. 3. 1926, ADÖ 5/837, s. 516.

4.4. 1925-1929

Na příkladu Volksbundu a Arbeitsgemeinschaft je patrné, že nadšení pro anšlus bylo zpomalováno ideologickými rozdíly. Dalším „zpomalovacím“ faktorem spojení Rakouska a Německa byly obavy z možných důsledků anšlusů. Německo se obávalo, že sloučení s Rakouskem by vychýlilo křehkou vnitropolitickou rovnováhu na stranu katolicky orientovaného jihu.

Na jaře roku 1925 na bismarkovských oslavách ve Štýrském Hradci rakouský vicekancléř Leopold Waber na adresu československého souseda poznamenal: „*Die Tschechen versuchen Wien aus dem Welthandel auszuschalten. Wir brauchen einen Anschluss an ein grosses Wirtschaftsgebiet. Sollen wir uns vielleicht an die Tschechei, an Rumänien, Südslawien oder Polen anschliessen? Dort fänden wir Oesterreicher keine Hilfe, sondern nur verhüllte Feindschaft. Was von einer Donaukonföderation gesprochen wird, ist nur Faiselei. Für die österreichische Frage gibt es nur eine Lösung: Den Anschluss an das Grossdeutsche Vaterland.*“⁷⁵ Z Waberova vášnivého proslovu je zřetelné, že byl členem Velkoněmecké strany, neboť tato strana vehementně anšlus prosazovala (viz 4.3. Velkoněmecká národní strana).

Waberův projev ovšem neodrážel názory rakouské vlády. Od 20. listopadu 1924 byl ve funkci rakouského kancléře Rudolf Ramek, člen Křesťanskosociální strany. Samotný Ramek byl anšlusů nakloněn, uvědomoval si ale, že není v blízké době uskutečnitelný. Jeho ministr zahraničí Heinrich Mataja sám sebe označil za teoretického přívržence anšlusů⁷⁶, zároveň ale podotknul: „*In der Praxis glaube ich jedoch nicht, dass sich dieser Anschluss in den nächsten Jahren vollziehen kann.*“⁷⁷ Mataja zastával názor, že Rakousko by se spíše než na anšlus, mělo zaměřit na upevnění svého hospodářského a mezinárodněpolitického

---

⁷⁵ „Češi se pokoušejí o vytlačení Rakouska ze světového obchodu. Potřebujeme se přidružit k větší hospodářské oblasti. Měli bychom se snad připojit k Česku, Rumunsku, Jugoslávii nebo Polsku? Rakušané tam pomoc nenaleznou, jen skryté nepřátelství. To, co se povídá o dunajské konfederaci, jsou jen žvásty. Pro rakouskou otázku existuje jen jedno jediné řešení: připojení k velkoněmecké vlasti.“ (překlad autorka) citováno z PRERADOVICH, N. von. *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938*. Bern und Frankfurt, 1971. s. 174.

⁷⁶ „In der Theorie bin ich Anhänger des Anschlusses Oesterreichs an Deutschland.“ – citováno z PRERADOVICH, N. von. *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938*. Bern und Frankfurt, 1971. s. 198.

⁷⁷ „V praxi ale nevěřím, že by se dal anšlus provést v nejbližších letech.“ (překlad autorka) citováno z PRERADOVICH, N. von. *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938*. Bern und Frankfurt, 1971. s. 198.

postavení v Evropě. Matajova odmítavá vyjádření vyvolala v Rakousku vlnu kritiky ze strany novinářů i politiků.

Na počátku roku 1925 se v Berlíně sešli Franz Dinghofer a Felix Frank, zástupci Velkoněmecké národní strany, s říšským prezidentem Friedrichem Ebeherem, říšským kancléřem Hansem Lutherem a ministrem zahraničí Gustavem Stresemannem.⁷⁸ Během rozhovorů bylo Rakušanům naznačeno, že anšlusové hnutí zůstane i nadále v rovině kulturních a hospodářských vztahů.

Začátkem března 1926 navštívil československý ministr zahraničí Beneš Vídeň. Ramek se snažil uklidnit rozjitřené vztahy mezi Československem a Rakouskem a Beneše několikrát ujistil, že Rakousko chce i nadále udržovat přátelské vztahy se svými sousedy a je odhodláno dodržovat veškeré uzavřené smlouvy.⁷⁹ K otázce anšlusu Ramek poznamenal, že „*Grobes Missverständnis oder bewusste Verleumdung, wenn von „Anschlusspolitik“ geredet wird.*“⁸⁰ Dále řekl, že je povinností Rakouska udržovat přátelské vztahy s Německem, neboť je to v zájmu společné péče o německé kulturní dědictví. Ramek ještě podotknul, že nechápe italský postoj k anšlusu, protože „*selbst die Grossdeutschen, die noch den Anschluss im Programm hätten, wüssten sehr gut, dass der Anschluss jetzt nicht durchgeführt werden könne.*“⁸¹ Na závěr jednání Ramek dodal, že by nikdy nepodpořil nic, co by bylo namířeno proti integritě Rakouska.

V březnu 1926 proběhly rozhovory mezi rakouským kancléřem Ramekem a německým ministrem zahraničí Stresemannem. V rozhovorech bylo k anšlusu podotknuto: „*Anschluß bleibt ideales Ziel. Wege der Verwirklichung heute noch nicht absehbar.*“⁸² Protože byl anšlus ideálem, kterého nemohli dosáhnout, rozhodli se místo toho

---

⁷⁸ RAUSCHER, Walter. *Österreichs Aussenpolitik im Zeichen von Besuchsdiplomatie und bilateralen Handelsbeziehungen*, in: ADÖ 5, s. 24.

⁷⁹ Besprechung Bundeskanzler Ramek mit tschechoslowakischem Aussenminister Beneš, 1. 3. 1926, ADÖ 5/825, s. 491.

⁸⁰ „Vážné nedorozumění nebo vědomé pomluvy, když se mluví o „anšlusové politice““ (překlad autorka) citováno z Besprechung Bundeskanzler Ramek mit tschechoslowakischem Aussenminister Beneš, 1. 3. 1926, ADÖ 5/825, s. 491.

⁸¹ „sami Velkoněmci, kteří stále mají anšlus ve svém programu, si jsou vědomi toho, že anšlus není nelze uskutečnit“ (překlad autorka) citováno z Besprechung Bundeskanzler Ramek mit tschechoslowakischen Aussenminister Beneš, 5. 3. 1926, ADÖ 5/826, s. 495.

⁸² „Anšlus zůstává ideálním cílem. Cesta k jeho naplnění je v nynější době nepředvídatelná.“ (překlad autorka) citováno z Besprechung Bundeskanzler Ramek mit deutschen Außenminister Stresemann, 27. 3. 1926, ADÖ 5/832, s. 515.

o „*planmäßige Annäherung*“⁸³ v různých částech veřejného života, především pak na poli kulturním. Rakousko spolu s Německem odmítlo jakoukoliv demonstrativní politiku, která by mohla v zahraničí vzbudit neklid,⁸⁴ a oběma zemím následně uškodit.

Další témata rozhovorů se týkala německých menšin, Společnosti národů, následnických států a Itálie a jejího protianšlusového postoje.

Po uklidnění situace v roce 1926 zavládl až do roku v anšlusové politice klid. V říjnu 1926 byla Ramekova vláda nahrazenou v pořadí již čtvrtou vládou Ignáce Seipela. Seipelova vláda se k otázce anšlusu stavěla stejně skepticky jako její předchůdkyně.

V dubnu 1927 proběhly v Rakousku parlamentní volby, z nichž koalice Křesťanskosociální strany a Velkoněmecké národní strany vyšla oslabená, zatímco sociální demokracie výrazně posílila. Křesťanskosociální strana získala jen 73 mandátů do Národní rady, v předchozích volbách obdrželi křesťanští sociálové 82 mandátů.⁸⁵

V lednu 1927 došlo ke střetu mezi levicovou polovojskovou organizací Republikanischer Schutzbund a pravicově orientovanou Frontkämpferversammlung Deutsch-Österreichs v obci Schattendorf. Výsledkem tohoto střetu byli dva mrtví z řad sociální demokracie. 15. července 1927 soud ve Vídni údajně vrahy osvobodil. Sociální demokracie odmítla rozsudek přijmout. Následovaly pouliční bouře, během nichž byl demonstranty napaden a zapálen Justiční palác. Tvrdý zásah policie, která během třídních nepokojů zastřelila 84 protestujících a více jak 500 demonstrantů zranila, situaci neuklidnil. Sociální demokracie požadovala, aby z funkce vídeňského policejního ředitele odstoupil bývalý kancléř Schober. Ignác Seipel ale toto odmítl, stejně tak i návrh na vyšetření policejního postupu a dokonce i amnestii pro odsouzené demonstranty.⁸⁶

Několik dní po požáru Justičního paláce se státní sekretář Ministerstva zahraničí v Berlíně Karl von Schubert zeptal svého nadřízeného Gustava Stresemanna, jak po událostech ve Vídni nahlíží na otázku anšlusu. Stresemann prý odpověděl, že „*Anschluss als ein Opfer, das vielleicht einmal gebracht werden müsse. Vorläufig sei es seiner Ansicht nach richtig, zwischen beiden Staaten auf allen möglichen Gebieten eine Ausgleichung stattfinden zu lassen, die im Endeffekt das Ziel verfolge, die beiden Staaten aneinander zu ketten. Seiner*

⁸³ „plánované sblížení“ (překlad autorka) citováno z Besprechung Bundeskanzler Ramek mit deutschen Außenminister Stresemann, 27. 3. 1926, ADÖ 5/832, s. 515-516.

⁸⁴ Besprechung Bundeskanzler Ramek mit deutschen Außenminister Stresemann, 27. 3. 1926, ADÖ 5/832, s. 516.

⁸⁵ Podrobné výsledky voleb viz JERÁBEK. s. 32.

⁸⁶ STEINBACH. s. 108.

*Ansicht nach würde es am besten sein, wenn es schliesslich und endlich biem diesen Zustand verbleibe, beim welchem Österreich eben als Staat selbstständig erhalten bleibe und nich tan Deutschland angegliedert würde.*⁸⁷

Rakousko stojící na pokraji občanské války vzbudilo v Německu obavy. V prostředí červencových bouří 1927 se objevily názory, že spíše než přímý anšlus by pro obě země bylo výhodné postupné hospodářské sblížení obou zemí. Snaha o vznik rakousko-německé celní unie dominovala vztahům mezi oběma státy na počátku 30. let.

Nové oživení anšlusových snah nastalo v roce 1928, kdy v létě 1928 došlo ve Vídni k demonstracím, v jejichž průběhu bylo žádáno připojení Rakouska k Německu. Kancléř Seipel se sešel s německým vyslancem hrabětem von Lerchenfeld 25. července 1928, kde Seipel vyslance ujistil, že Rakousko hodlá i nadále dodržovat uzavřené smlouvy a k anšlusu by tedy mohlo dojít jedině s mezinárodním souhlasem. Rakouský kancléř tak naznačil, že probíhající demonstrace neodráží postoj rakouské vlády k této tématice.⁸⁸

Podobně se k celé situaci postavilo i Německo, které dalo najevo, že před případným anšlusem dává přednost narovnání vztahů se Západem. Berlín zdůraznil, že mírové smlouvy uzavřené na konci 1. světové války plně respektuje.⁸⁹

Pád Seipelovy vlády v květnu 1929 a úmrtí Gustava Stresemanna v říjnu téhož roku znamenaly začátek nové etapy v rakousko-německých vztazích. Proanšlusové aktivity v roce 1929 nabíraly na síle, jen členská základna Volksbundu překročila magickou hranici jednoho milionu, a vytvořily tak prostor pro aktivní anšlusovou politiku 30. let. Odchodem dvou výrazných osobností německé a rakouské politické scény se otevřely dveře razantnější politice 30. let.

---

⁸⁷ „anšlus jako oběť, která snad jednou bude muset být učiněna. Prozatím je však podle jeho názoru správné, snažit se o přizpůsobení se mezi oběma státy ve všech možných oblastech, jejichž výsledným efektem by bylo dosažení cíle, připoutání obou států. Domnívá se, že by bylo nejlepší, kdyby vše nakonec zůstalo ve stavu, ve kterém by Rakousko zůstalo jako samostatný stát a k Německu by nebylo přičleněno.“ (překlad autorka) citováno z MOLT, H., „...*Wie ein Klotz inmitten Europas*“: „Anschluss“ und „Mitteleuropa“ während der *Weimarer Republik 1925-1931*, Frankfurt am Main 1986, s. 13.

⁸⁸ STEINBACH, s. 132.

⁸⁹ FULBROOK, s. 37.

5. Rakouské politické strany první republiky a jejich vztah k anšlusu

Vnitropolitická scéna rakouského státu byla tvořena sociálnědemokratickým, křesťanskosociálním a nacionálním táborem. V první kapitole bylo nastíněno, že tematika anšlus byla pro všechny tři politické tábory společná, rozdílná však byla interpretace anšlus jako politického cíle. Odmítavé stanovisko k anšlusu zaujímal v Rakousku pouze habsburští legitimisté.

Podle Hoor je při zkoumání analýzy vývoje anšlusového hnutí v období první republiky důležité mít na paměti tři základní aspekty:

- 1) Anšlusové hnutí v letech 1918-1938 nikdy nebylo masové hnutí. Nejednalo se o spontánní vyjádření vůle rakouského lidu.
- 2) Za označením anšlus jako „nejlepšího řešení“ situace nelze hledat entusiasmus ale rezignaci.
- 3) Důvody k připojení k Německu byly rozdílné. Národní důvody byly upozaděny.⁹⁰

S vývody Hoor nelze nesouhlasit. Bližší zkoumání dokazuje, že anšlusové hnutí nebylo masovým hnutím ani na počátku vzniku samostatného rakouského státu, dokonce ani v době, kdy byl anšlus realizován, jej nelze považovat za vyjádření názoru většiny obyvatel. Nejčastěji bývá jako důvod k anšlusu uváděn postoj rakouských politiků, že jde o „nejlepší řešení“ pro Rakousko. Jak bylo již výše zmíněno, alpský stát se po 1. světové válce ocitl v katastrofální situaci. Panovalo přesvědčení, že veškeré případné politické, ekonomické a finanční problémy by po připojení k Německu zmizely jako „mávnutím kouzelného proutku“. Šlo o přesvědčení, které nevycházelo z reálného pohledu na pravý stav věcí. Třetí Hoorův bod je jen dalším faktem, že anšlus nebyl prosazován za účelem prosazování národní „velkoněmecké“ myšlenky. Jednotlivé kruhy aktivně se o anšlus zasazující vyzdvihovaly různé výhody, které mělo spojení přinést. Národní motiv v nich ale rozhodující roli nehrál. Výjimku tvořily pouze malé skupiny rakouských nacionalistů, všenněmců a stranické vedení sociální demokracie.

---

⁹⁰ HOOR. s. 43-44.

5.1. Sociálnědemokratická dělnická strana (Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs)

Na přelomu let 1888 a 1889 byla na sjezdu v Hainfeldu založena Sociálnědemokratická dělnická strana sjednocením rozdílných marxistických skupin. Prvním předsedou SDAP byl jmenován Viktor Adler, pozdější prvorepublikový ministr zahraničí. Strana ve všeobecných parlamentních volbách v roce 1907 zvítězila a stala se nejsilnější stranou v říšské radě.

Během podzimu 1918 předložili německorakouští sociální demokraté jasný program, který určil směr vznikající parlamentní republice. Provizorní Národní shromáždění složené ze „starorakouských“ říšských poslanců zvolených volbami z roku 1911 jmenovalo na post kancléře Německého Rakouska sociálního demokrata Karla Rennera.

Sociálnědemokratická dělnická strana (SDAPÖ) zažila svůj největší vrchol na samém počátku budování rakouského státu v letech 1918-1920. Ve volbách do Národního shromáždění v roce 1919 získala SDAP největší počet hlasů (40,8% hlasů). V těsném závěsu za SDAP skončila Křesťanskosociální strana, která získala pouze o tři mandáty méně (69 mandátů, 35,9% hlasů).⁹¹ Po volbách se právě tyto dvě nejsilnější strany rozhodly pro spolupráci a vytvořily velkou koalici. Koaliční vláda sociálních demokratů a křesťanských sociálů se snažila v letech 1919-1920

Sociální demokracie vystupovala v Rakousku jako radikální marxistická strana, což byl také jeden z důvodů, proč zde nedošlo ke štěpení levice, jako tomu bylo na příklad v Německu. Ve srovnání s SDAP měla Komunistická strana Rakouska pramalý význam na politické scéně.

Sociální demokraté byli myšlence anšlusu velmi nakloněni a politickou unii s Německem vítali. I přes zákazy obsažené v mírové smlouvě ze Saint-Germain ideu anšlusu nepřestali obhajovat během celého období první republiky.

V počáteční fázi vzniku republiky byli sociální demokraté hlavními nositeli anšlusové myšlenky. Mezi největší přívržence anšlusu bezesporu patřili Otto Bauer, sociální demokrat, který po smrti Viktora Adlera stanul v čele sociální demokracie. Otto Bauer, který v letech 1918-1919 zastával post ministra zahraničí a na přelomu února a března 1919 vedl jednání

---

⁹¹ JERÁBEK, Martin. *Konec demokracie v Rakousku, 1932-1938: politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*. 1.vyd. Praha: Dokořán, 2004. s. 32. Dále jen: JERÁBEK.

s Německem o anšlusu (viz 2.2. „Berlínský protokol“). Tento muž v říjnu 1918 řekl, že je nutné: „den Anschluss dort zu suchen, wo wir ihn finden können, wo wir von Natur aus hingehören und wo man uns nur künstlich vor Jahrzehnten abgetrennt hat – beim Deutschen Reich.“⁹² Na sjezdu strany z 31. října 1918 pak Otto Bauer upozornil, že „Österreich sei nicht existenzfähig und müsse daher den Anschluss an das Deutsche Reich suchen.“⁹³ Tato prohlášení velmi dobře ukazují na proanšlusové mínění po rozpadu habsburské mnohonárodnostní monarchie. Pro sociální demokracii se anšlus stal novodobým dogmatem. Ve straně byla silně posílena nacionální linie, která by se v některých případech dala označit i za linii nacionalistickou.⁹⁴

Případný anšlus k Německu, kde byla podobně jako v Rakousku silná sociální demokracie, by vedl k vytvoření jednotné fronty rakouských a německých marxistických stran, která by výrazně oslabil vliv měšťansko-konzervativních sil v obou státech. Představa Velkého Německa vedeného sociální demokracií byla více než lákavá. V akčním programu poslaneckého spolku sociálních demokratů v Národním shromáždění z února 1919 byl dokonce uveden požadavek na vybudování společných komisí pro budoucí sjednocení a přestavbu jednotných práv dělníků, zaměstnanců a sociálního pojištění pro velkoněmeckou oblast.⁹⁵ V témže programu je pak dále k anšlusu uvedeno: „Die Verhandlungen mit dem Deutschen Reich über den Anschluss Deutschösterreichs an das Reich haben sofort zu beginnen. Der Anschluss ist so bald wie möglich zu vollziehen.“⁹⁶

Na pravidelných stranických sjezdech byla tématika anšlusu neustále obnovována. V listopadu 1919 byla vydána následující rezoluce: „Der Parteitag erwartet, daß die aus sozialen, wirtschaftlichen und nationalen Gründen notwendige Vereinigung mit der Deutschen Republik ehestens zur Tatsache wird.“⁹⁷ Tato rezoluce je důkazem toho, že anšlus nebyl sociální demokracií zapomenut ani po podpisu mírové smlouvy ze Saint-Germain.

---

⁹² „Anšlus hledat tam, kde jej můžeme nalézt, kam od přírody náležíme a odkud jsme byli po desetiletí nepřirozeně odděleni – k Německé říši.“ (překlad autorka) citováno z HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner*. 1.vyd. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1966. s. 44.

⁹³ „Rakousko není existence schopné, je proto nutné hledat připojení k Německé říši.“ (překlad autorka) citováno z MOLT, H., „...Wie ein Klotz inmitten Europas“: „Anschluss“ und „Mitteleuropa“ während der Weimarer Republik 1925-1931, Frankfurt am Main 1986, s. 159.

⁹⁴ HOOR. s. 44-45.

⁹⁵ MOLT. s. 160.

⁹⁶ „Jednání s Německou říší o připojení Německého Rakouska musí ihned započít. Anšlus se musí uskutečnit, co nejdříve to bude možné.“ (překlad autorka) citováno z MOLT, H., „...Wie ein Klotz inmitten Europas“: „Anschluss“ und „Mitteleuropa“ während der Weimarer Republik 1925-1931, Frankfurt am Main 1986, s. 160.

⁹⁷ „Sjezd strany očekává, že ze sociálních, hospodářských a národních důvodů bude nezbytné sjednocení s Německem republikou v brzké době skutečností.“ (překlad autorka) citováno z HOOR, Ernst. *Österreich 1918-*

Po prohraných volbách do Národního shromáždění ze dne 17. října 1920 vstoupila SDAP na dlouhou dobu do opozice. Ačkoliv se sociální demokracie již nadále nepodílela na vládě, udržela si ale většinu na vídeňské radnici (tzv. Rote Wien – Rudá Vídeň).

Ženevské protokoly ze 4. října 1922 obsahovaly klauzuli, kde se Rakousko zavázalo nepodniknout jakékoliv kroky, které by mohly ohrozit jeho nezávislost. Ženevské protokoly, na jejichž základě byla Rakousku udělena mezinárodní půjčka, vyvolaly na politické scéně vášnivou debatu. Otto Bauer se dokonce nebál označit kancléře Seipela za „velezrádce němectví“.⁹⁸ Ačkoliv si sociální demokracie uvědomovala, že Rakousko se nachází ve stavu, kdy se bez mezinárodní pomoci neobejde, odmítla 24. listopadu 1922 smlouvu ratifikovat ve jménu národního přesvědčení.⁹⁹

Dramatická situace doprovázející ratifikaci ženevských protokolů se opakovala ještě jednou v roce 1925. Vídeňský poslanec za SDAP Leuthner 13. a 14. října kritizoval zahraniční politiku vlády kancléře Rameka, kterou dokonce označil za „*deutschfeindlich*“¹⁰⁰. Trnem v oku mu byl zvláště postoj křesťanskosociálního ministra zahraničí Matajy, o němž prohlásil, že je: „(...) *der ärgste Wühler gegen den Anschluß und der schlimmste Feind, den Deutschland in diesem Lande habe.*“¹⁰¹

V průběhu dvacátých let je patrná radikalizace SDAP a s ní související zostřující se rétorika vůči stranám občanského bloku - Křesťanskosociální straně a Velkoněmecké národní straně.

Program strany z roku 1926 tzv. „Linzer Programm“ je dalším znakem radikalizace SDAP a lze jej tedy považovat za výstižný příklad austromarxismu. Mimo jiné i zde byl opět deklarován vztah sociální demokracie k právu na sebeurčení národů a k anšlusu. V programu bylo řečeno, že: „*Die Sozialdemokratie betrachtet den Anschluß Deutschösterreichs an das*

1938. *Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner*. 1.vyd. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1966. s. 47.

⁹⁸ HOOR. s. 48.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Deutschfeindlich – složenina přídavných jmen deutsch (německý) a feindlich (nepřátelský).

¹⁰¹ „(...) nejhorší agitátor proti anšlusu a nejhorší nepřítel, kterého v této zemi Německo může mít.“ (překlad autorka) citováno z HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner*. 1.vyd. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1966. s. 48.

Deutsche Reich als notwendig Abschluß der nationalen Resolutionen von 1918. Sie erstrebt mit friedlichen Mittel den Anschluß an die Deutsche Republik. ¹⁰²

Anšlus zůstal v politickém programu do 12. dubna 1933, kdy se ho sociální demokracie oficiálně myšlenky anšlusu zřekla. Za změnou postoje v otázce připojení Rakouska k Říši byl vývoj v Německu, který byl neslučitelný se socialistickou myšlenkou anšlusu. Tématika anšlusu mohla být otevřena pouze v případě obnovení demokracie v sousedním státě.

5.2. Křesťanskosociální strana (Christlichsoziale Partei)

Křesťanskosociální strana (CSP) byla založena roku 1893 Karlem Luegerem, který se otevřeně odvolával na učení katolického sociálního reformátora Karla von Vogelsanga. Vogelsang, označovaný jako „duchovní otec křesťanskosociálního hnutí“, navrhl jako řešení sociální otázky koncept stavovského uspořádání. Lueger snažil se od roku 1889 o organizaci křesťanskosociálního hnutí promítl Vogelsangovy teze do programu zaměřeného na potřeby městského obyvatelstva. Problémy ale působil Luegerův negativní postoj k Židům, který znepokojoval rakousko-uherského císaře a konzervativní politiky. Ke změně vnímání došlo až počátkem 90. let po vydání encykliky papeže Lva XIII. *Rerum novarum*, jenž ve své podstatě vyslovila souhlas s politickou křesťanských sociálů. ¹⁰³

Ačkoliv během 1. světové války stála CSP na straně monarchie, hlasovala na podzim 1918 pro vybudování republiky. Jak bylo výše zmíněno, v letech 1919-1920 vytvořila s SDAP koaliční vládu. Po vítězných volbách v roce 1920, kde CSP získala 42% hlasů, uzavřela CSP koalici s Velkoněmeckou národní stranou. ¹⁰⁴ Až do začátku 30. let byla CSP v Rakousku nejsilnější politickou stranou, z níž vzešli kancléři Ignaz Seipel, Rudolf Ramek, Ernst Streeruwitz, Karl Vaugoin, Otto Ender, Karl Buresch a Engelbert Dollfuss. Postavení

---

¹⁰² „Sociální demokracie považuje připojení Německého Rakouska k Německé říši jako nutné ukončení národního usnesení z roku 1918. Usiluje o připojení k Německé republice pokojnými prostředky.“ (překlad autorka) citováno z Sozialdemokratische Arbeiterpartei Deutschösterreichs – Das Linzer Programm (3. November 1926) [online], poslední revize 12. 7. 2012 [cit. 30. 6. 2012]. Dostupné z: <<http://www.marxists.org/deutsch/geschichte/oesterreich/spoe/1926/linzerprog.htm#t6>>

¹⁰³ JERÁBEK. s. 31.

¹⁰⁴ HLOUŠEK. s. 139.

strany dokazuje i fakt, že mezi lety 1920-1933 třikrát vyhrála volby do Národní rady (1920, 1923, 1927).

V průběhu 20. let ale stranu opouštěla přízeň voličů. Důvodem byl vývoj ekonomické, finanční a sociální situace po dobu, kdy byla CSP ve vládě. Podobně jako u sociální demokracie i u křesťanských sociálů je patrná radikalizace strany. Zvláště po požáru Justičního paláce v roce 1927 je patrné přitvrzování rétoriky vůči sociální demokracii, která byla tradičním protivníkem CSP.

Na rozdíl od sociální demokracie neměla CSP pevnou stranickou strukturu. Voliči CSP se rekrutovali na rakouském venkově. Nejdůležitější oporou strany byla hierarchie katolické církve. Flexibilní stavba strany umožňovala křesťanským sociálům vytvořit různorodou voličskou základnu zahrnující samostatné zaměstnance, rolníky, katolické dělníky i části kruhů úzce spjatých s průmyslem a finančnictvím.

CSP kladla důraz na antimarxismus, decentralismus, regionalismus a federalizaci.

Postoj CSP k anšlusu byl zcela odlišný od postoje sociální demokracie. Ačkoliv CSP strávila mnoho let po boku Velkoněmecké národní strany a Landbundu ve vládní koalici, zaujímal k anšlusu odlišné stanovisko. CSP nebyla myšlenky anšlusu nakloněna.¹⁰⁵

CSP sice podpořila návrh zákona o formě Německorakouské republiky z 12. listopadu 1918, druhý odstavec zákona, kde bylo Německé Rakousko označeno za součást Německé republiky, přijala s pramalým nadšením a pouze pod vlivem tlaku revolučního hnutí sociálních demokratů.

„Ein verlorener Krieg liegt hinter uns. Österreich ist zusammengebrochen. (...) Die christlichsoziale Partei anerkennt die von der provisorischen Nationalversammlung beschlossene republikanische Staatsform und ist sich der Pflicht bewusst, im Rahmen derselben geordneten Wiederaufbau des Vaterlandes mit besten Kräften mitzuarbeiten.“¹⁰⁶

Těmito slovy začínal 25. prosince 1918 křesťanskosociální stranický časopis Reichspost. O tolik oblíbeném tématu, jakým na počátku formování státu anšlus dozajista byl, však v celém časopise nepadla ani zmínka. Přitom zde byl tohoto dne otištěn třinácti bodový

---

¹⁰⁵ SIMON, Walter B.. *Österreich 1918-1938. Ideologien und Politik*. Böhlau, Wien, Köln, Graz 1984. s. 92.

¹⁰⁶ Máme za sebou prohranou válku. Rakousko je zničeno. (...) Křesťanskosociální strana uznává Provizorním národním shromážděním odhlasovanou republikánskou formu státního zřízení a je si vědoma povinnosti v rámci ustanovené znovuvýstavby vlasti nejlepšími silami spolupracovat.“ (překlad autorka) citováno z Christlichsoziale Wiehnachtsbotschaft In: REICHSPPOST – Morgenblatt. Wien, Mittwoch, den 25. Dezember 1918. XXV. Jahrgang. Nr. 595.

program strany. Křesťanskosociální strana tak dala jasně najevo, že nemá v plánu se na anšlusu aktivně podílet, oficiálně jej ale nezamítla.

16. listopadu 1919 na sjezdu strany neschválila CSP návrh rezoluce, jejímž cílem bylo „*um den für Österreich eine Lebensnotwendigkeit bedeutenden Anschluß an das Deutsche Reich zu erreichen.*“¹⁰⁷ V prosinci téhož roku souhlasili poslanci za CSP v tyrolském zemském sněmu sloučení s Německem za účelem vytvoření společného hospodářského prostoru, bez toho aniž by padla zmínka o anšlusu.

Dalším důkazem odmítnutí anšlusové politiky je pak křesťanskosociální nátlak na přijetí ženevských protokolů, v nichž se Rakousko zavázalo udržet si svoji nezávislost a udržet si odstup od jakékoliv formy hospodářského nebo finančního spojení, které by mohlo přímo nebo nepřímo ovlivnit rakouskou samostatnost.

V roce 1925 proběhla ve Vídni anšlusová manifestace organizovaná Österreichisch-Deutscher Volkbundem, již se za německou stranu zúčastnil sociální demokrat Loebe a dále poslanci Německé národní lidové strany, Německé lidové strany, Německé demokratické strany a Sociálně demokratické strany Německa. Rakouskou účast zajistili zástupci Sociálnědemokratické dělnické strany, Velkoněmecké národní strany a Landbundu. Křesťanskosociální strana zakázala svým členům se této demonstrace účastnit.

Koncem listopadu 1926 vydala CSP nový stranický program, tzv. „Wiener Programm“. I zde se řešila národní, potažmo anšlusová, problematika. V programu bylo stanoveno, že: „*Als national gesinnte Partei fordert die christlichsoziale Partei die Pflege der deutschen Art und bekämpft Übermacht des zersetzenden jüdischen Einflusses auf geistigem und wirtschaftlichem Gebiete. Insbesondere verlangt sie auch die Gleichberechtigung des deutschen Volkes in der europäischen Völkerfamilie und die Ausgestaltung des Verhältnisses zum Deutschen Reiche auf Grund des Selbstbestimmungsrechtes.*“¹⁰⁸

Na počátku třicátých let, krátce po převzetí moci v Německu nacionálně socialistickou stranou, vydala CSP prohlášení, které „vysvětlovalo“ postoj křesťanskosociální strany k anšlusové tématice ve dvacátých letech. Podle vydané rezoluce se strana nikdy nestavěla

---

¹⁰⁷ „dosažení anšlusu k Německé říši, který je pro Rakousko životní nutností.“ (překlad autorka) citováno z HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner.* 1.vyd. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1966. s. 54.

¹⁰⁸ „Jako nacionálně smýšlející strana vyžaduje křesťanskosociální strana péči o německé umění a bojuje proti přesile ničivých židovských vlivů v duševních a hospodářských oblastech. Především pak požaduje rovnoprávnost německých národů v evropské národní rodině a vytvoření vztahů k Německé říši na základě práva na sebeurčení.“ (překlad autorka) citováno z JUNKER, Gerd. *Österreich von 1866 bis 1938* [online], poslední revize 12. 7. 2012 [cit. 30. 6. 2012]. Dostupné z: <<http://www.deutschlanddokumente.de/oesJunker.php>>

proti anšlusu, pouze se s ohledem na podepsané ženevské protokoly snažila o udržení samostatnosti Rakouska.¹⁰⁹

Největší politickou a morální osobností strany ve dvacátých letech byl katolický kněz Ignác Seipel, který v letech 1921-1930 vedl křesťanské sociály. V období 1922-1924 a 1926-1929 zastával post rakouského spolkového kancléře. Křesťanskosociální stranu vedl až do své smrti v roce 1932.

Jak se stavěl k problematice anšlusu muž, který po mnoho let ovlivňoval rakouskou politickou scénu? Někdy bývá Seipel popisován jako příznivec a průkopník anšlusu, který byl vlivem vnějších okolností donucen odklonit se od svých „ideálů“. Mnohé Seipelovy myšlenky odráží dilema vzniklé rozpadem habsburského impéria, zda má být Rakousko protikladem německému anebo se má stát jeho součástí.

Politiku Ignáce Seipela nelze označit za zcela protiněmeckou. Zachovával velmi dobré vztahy ke katolickým stranám v Říši, k Centru a Bavorské národní straně. V zahraniční politice prosazoval vybudování přátelských vztahů a kulturní spolupráce s Německem. Zmíněné postoje nejde ovšem pokládat za smýšlení nakloněné anšlusu.

V dopise biskupovi Frindovi datovaném 25. srpna 1925 rozvinul Seipel myšlenku spojení Rakouska a Německa. Anšlus označil nejprve jako poslední východisko z politických a hospodářských problémů Rakouska a dále napsal: „*We Austrian Germans have had an especial mission for Central a Eastern Europe, for Slavs, Magyars, etc. Have we gambled it away or not? If we have, then we shall be simply sent home to the Reich to become a province among provinces under the leadership of Prussia, for God has no further use for us ... With Every ounce of strenght in me I hope and pray that my people have not lost their mission or that Theyk will find it again... If this is not the case, we must také the punishment upon ourselves and be happy that we can serve in ours father's house.*“¹¹⁰

Seipel se domníval, že rakouští Němci mají ve střední Evropě určitou organizační misi, kterou by se měli snažit splnit. Pokud by jejich samostatné síly nestačily, bylo by jediným řešením spojení s Německem a tedy i anšlus.

---

¹⁰⁹ HOOR. s. 55.

¹¹⁰ „My, rakouští Němci, jsme měli zvláštní poslání ve střední a východní Evropě pro Slované, Maďary, atd. Prohráli jsme je nebo ne? Pokud ano, pak bychom měli být prostě poslání zpátky domů, do Říše a stát se provincií mezi ostatními provinciemi pod vedením Pruska, protože Bohu nejsme dále prospěšní ... Vší silou ve mně věřím a modlím se, aby můj lid neztratil poslání nebo aby jej znovu našel ... Jestliže to není tento případ, pak musíme přijmout náš trest a být šťastni, že můžeme sloužit v otcově domě.“ (překlad autorka) citováno z WARD, Barbara. *Ignaz Seipel and the Anschluss*, The Dublin Review, Dublin, Vol. 203, July-December 1938, s. 45.

5.3. Velkoněmecká národní strana (Großdeutsche Volkspartei)

Velkoněmecká strana (GDVP) vznikla v září 1920 sloučením Velkoněmeckého sjednocení (Großdeutsche Vereinigung) a dalších 17 uskupení. Poslanecký klub Velkoněmeckého sjednocení se utvořil pod vedením Franze Dinghofera již po volbách v roce 1919.

Zpočátku GDVP podporovala vládu pouze, bylo-li to pro stranu výhodné. Po stranickém sjezdu ve Štýrském Hradci v roce 1922, kde byl rozhodnut vstup GDVP do vlády, se začala strana více zapojovat do řízení státu a v průběhu dvacátých let se stále více integrovala do vládních koalic s CSP. Vzniklo tak jakési „manželství z rozumu“, antiklerikalistická GDVP otevřeně propagující anšlus se spojila s CSP proti sociální demokracii. Ačkoliv GDVP úzce spolupracovala s křesťanskosociálními demokraty, odlišné politické cíle však překonány být nemohly a vztahy mezi oběma stranami se začaly od druhé poloviny 20. let zhoršovat. Během koalice s CSP napomáhala GDVP upevňování rakouského státu, což bylo v rozporu s proklamovanou propagací velkoněmeckého kurzu, k němuž se GDVP hlásila.

Velkoněmecká strana byla další stranou podporující anšlus k Německu. V září 1920 zformulovala své politické cíle do programu: „*Anschluß an Deutschland; Bekämpfung aller Versuche, die Habsburger wieder zur Herrschaft zu bringen, eine Donauföderation zu schaffen oder Süddeutschland vom Reiche loszureißen.*“¹¹¹

Anšlus prosazovala Velkoněmecká národní strana otevřeně i přes zákazy obsažené v mírových smlouvách z Versailles a Saint-Germain. V roce 1920 na zasedání Národního shromáždění vznesl zástupce GDVP Sepp Straffner návrh na celorepublikové lidové hlasování o možném připojení Rakouska k Německu.¹¹² Tento návrh Národním shromážděním nebyl schválen.

---

¹¹¹ „Anšlus k Německu; potírání všech pokusů o obnovení panování Habsburků, vytvoření Dunajské federace nebo odtržení jižního Německa od Říše.“ (překlad autorka) citováno z HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner.* 1.vyd. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1966. s. 51.

¹¹² STEINBACH. s. 83.

Podle velkoněmecké strany byl anšlus pro Rakousko nezbytností. Proto se také ve straně samotné rozpoutala ohledně ženevských protokolů vášnivá diskuze. Podepsání a ratifikaci protokolů z Ženevy zajišťujících Rakousku mezinárodní půjčku lze označit za odklon od oficiálního postoje strany. Tento odklon se straně vymstil, ve volbách v roce 1923 zaznamenala GDVP pokles hlasů na necelých 13% oproti 17% z voleb z roku 1920 (strana v roce 1920 získala 28 mandátů, v roce 1923 jen 15).¹¹³ V roce 1927 vstoupila GDVP do voleb na společné kandidátce s CSP ve snaze zajistit si ve vládě antisocialistickou většinu. Větší úspěch zaznamenaly volební výsledky GDVP až v roce 1930. Vítězství tzv. Schoberova bloku bylo ale spíše zapříčiněno integrací všech sil třetího tábora a popularitou samotného Johanna Schobera.

Nejvýraznější osobností velkoněmecké strany byl Johann Schober, který dvakrát zastával úřad spolkového rakouského kancléře (nejprve od června 1921 do května 1922 a posléze od září 1929 do září 1930). Schober, který již před rozpadem Habsburské říše zastával úřad vídeňského policejního prezidenta, byl typický „starorakouský“ úředník proněmeckého liberálního smýšlení. Gordon Shepherd tohoto rakouského politika označil za: „*ein getreuer Installateur im Haus der Ersten Republik..., zu jeder Stunde bereit, Wasserrohrbrüche mit seiner Werkzeugtasche von vor 1918 zu beheben.*“¹¹⁴

Politický program a ideologie GDVP zahrnovaly v sobě apel na velkoněmeckou myšlenku a s ní spojenou otázku anšlusu. Po počátečním úspěchu třicátých let se GDVP ocitla v krizi, z níž jí nepomohlo ani sblížení s NSDAP a v roce 1934 se GDVP sama rozpustila.¹¹⁵

GDVP byla třetí největší stranou v Rakousku ve 20. letech. Společně s Landbundem¹¹⁶ tvořila „třetí tábor“ politické scény této alpské země. I přes veřejnou propagaci přináležitosti k německému národu, se GDVP nepodařilo myšlenku anšlusu prosadit.

---

¹¹³ JEŘÁBEK. s. 32.

¹¹⁴ „věrného instalatéra v domě První republiky..., v jakoukoliv hodinu připraven jít s brašnou na nářadí z roku 1918 opravit prasklou vodovodní trubku“ (překlad autorka) citováno z BROOK-SHEPHERD, Gordon. *Der Anchluss*. 1. vyd. Graz: Verlag Styria, 1963. s. 129.

¹¹⁵ HLOUŠEK. s. 141.

¹¹⁶ Landbund – agrární strana v meziválečném Rakousku založená 20. ledna 1922.

6. ZÁVĚR

Záhy po ukončení 1. světové války bylo anšlusové hnutí v Rakousku i Německu velmi silné. Spojení obou německých států mělo být alespoň částečnou kompenzací za válečnou porážku. Již v říjnu 1918 byla ve Vídni vyhlášena republika Německé Rakousko, jež sama sebe označila za součást Německé říše. Začátkem března 1919 byl v Berlíně podepsán tajný dokument, který měl napomoci spojení Rakouska i Německa. Veškeré anšlusové aktivity byly přerušeny mírovými dohodami z Versailles a Saint Germain a anšlus jako politický cíl nemohl být realizován.

I přes výslovný zákaz Dohody anšlusové snahy nezanikly. V průběhu let 1919-1921 se objevily snahy o anšlus na zemské nikoliv celorepublikové úrovni. Rakouské spolkové země Tyrolsko a Salcbursko se snažily o připojení k Německu. V roce 1921 v obou zemích proběhlo lidové hlasování, v němž se drtivá převaha obyvatelstva vyjádřila pro anšlus a odtrhnutí se od Rakouska. Spolková země Vorarlbersko se snažila o připojení ke Švýcarsku. S výjimkou Vorarlberska byla proněmecká nálada v Rakousku bedlivě sledována Dohodou i Německem.

Kritický stav ekonomiky donutil Vídeň v roce 1922 k podepsání ženevských protokolů, které Rakousku zajistily tolik potřebnou mezinárodní půjčku určenou k sanaci a konsolidaci veřejných financí a ekonomiky. Podmínkou k poskytnutí půjčky byl závazek Rakouska, že se po dobu 20 let zřekne pokusů o hospodářské či jiné spojení s Německem.

Do roku 1925 byly anšlusové snahy upozaděny politickými událostmi, které narušovaly chod obou států. V roce 1925 založením Volksbundu a Arbeitsgemeinschaftu snahy o spojení ožívají nanovo. Obnovení těchto snah vyvolalo obavy v sousedních zemích. Československo dalo rázně najevo, že myšlenka anšlusu není nikterak nakloněna a bude-li to v československém státním zájmu, provede jakákoliv opatření, aby tomuto spojení zabránilo. Zcela odlišná byla situace v Itálii, která se obávala, že provedením anšlusu by ztratilo své území Jižního Tyrolska, kde byla početná německá menšina.

Rakouská i německá vláda ve dvacátých letech považovala anšlus za ideál, kterého nelze v současné době dosáhnout. Rakousko se zaměřilo na zlepšení své hospodářské situace, zatímco pro Německo se stala hlavním zahraničněpolitickým cílem revize versailleské smlouvy, osvobození německé půdy od „cizí okupace“ a znovuzískání Sárska.

Mezi lety 1926-1928 došlo k dalšímu omezení anšlusových aktivit. V roce 1927, kdy Rakousko stálo na pokraji občasných válek, bylo definitivní, že anšlus nemůže být v dohledné době realizován. Místo anšlusu se objevily myšlenky na hospodářské sblížení obou zemí ve formě celní unie. Příprava samotného anšlusu měly být ponechána prozatím Volksbundu a Arbeitgemeinschaftu.

V průběhu dvacátých let byla rakouská oficiální politická scéna ovládána Křesťanskosociální demokracií, která nebyla horlivou zastánkyní myšlenky spojení s Německem. Anšlus nepovažovala za životně důležitý pro Rakousko. Pravým opakem Křesťanskosociální demokracie byla Sociálně demokratická strana horlivě anšlus propagující. Anšlus jako politický cíl zůstal v politickém programu sociální demokracie do dubna 1933, kdy vydala strana prohlášení, že ustupuje od myšlenky anšlusu do doby, než bude v Německu obnovena demokracie. Dalším tradičním propagátorem anšlusu na rakouské politické scéně byla Velkoněmecká národní strana, která považovala anšlus za jediné možné řešení veškerých rakouských problémů.

Koncem dvacátých let myšlenka anšlusu opět nabrala na síle, jen členská základna Volksbundu v roce 1929 přesáhla jeden milion. Úmrtí Stresemanna v říjnu 1929 a téměř současný pád Ignáce Seipela znamenaly nový počátek rakousko-německých vztahů. Počátkem 30. let se problematika anšlusu objevila v nové síle a vytvořila prostor pro razantnější politiku.

Na základě zkoumaných, dostupných pramenů lze konstatovat, že ve sledovaném období větší snahu o vytvoření společného německého státu vyvíjela především rakouská politická scéna. Německá politická scéna anšlus neodmítala, pouze jej v tehdejší situaci nepovažovala za uskutečnitelný. Faktem zůstává, že anšlus nebyl řešením veškerých rakouských problémů a spíše jej lze považovat za přežitek romantismu, který vytvořil prchavou ideu němectví.

Téma rakousko-německých vztahů je velmi obsáhlé a tato práce si klade za cíl vytvořit výchozí bod pro další, podrobnější bádání.

7. PŘEHLED POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Aussenpolitische Dokumente der Republik Österreich, 1918-1938., hrst. von Klaus Kloch und Arnold Suppan, Wien 1993

BIRKELUND, John: *Gustav Stresemann. Patriot und Staatsmann: eine Biografie*, Hamburg/Wien, 2003

BROOK-SHEPHERD, Gordon. *Der Anschluß*. 1. vyd. Graz: Verlag Styria, 1963

DOSEDLA, Heinrich: *Von Habsburg bis Hitler. Österreich vor dem Anschluss*, Wien 2008

FULBROOK, Mary. *Dějiny moderního Německa*. 1.vyd. Grada Publishing. Praha, 2010

HENIG, Ruth. *Versailles and After. 1919-1933*. 2. vyd. London a New York: Routledge, 1995

HLOUŠEK, Vít. *Konflikt versus konsensus. Konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Brno, 2008

HOOR, Ernst. *Österreich 1918-1938. Staat ohne Nation. Republik ohne Republikaner*. 1.vyd. Wien: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1966

HORČIČKA, V. *Anšlus? Rakousko-německé vztahy v éře Gustava Stresemann, 1923-1929*. In: Dvacáté století, 1. roč., 2004

JEŘÁBEK, Martin. *Konec demokracie v Rakousku, 1932-1938: politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*. 1.vyd. Praha: Dokořán, 2004

MACMILLANOVÁ, Margaret. *Mírotvůrci. Pařížská konference 1919*. 1.vyd. Praha: Academia, 2004

MOLT, H., „...*Wie ein Klotz inmitten Europas*“: „*Anschluss*“ und „*Mitteleuropa*“ während der *Weimarer Republik 1925-1931*, Frankfurt am Main 1986

PRERADOVICH, N. von. *Die Wilhelmstrasse und der Anschluss Österreichs 1918-1938*. Bern und Frankfurt, 1971

SIMON, Walter B.. *Österreich 1918-1938. Ideologien und Politik*. Böhlau, Wien, Köln, Graz 1984

STEINBACH, Günter. *Kanzler, Krisen, Katastrophen. Die Erste Republik*. 1.vyd. Wien: Verlag Carl Ueberreuter, 2006

VOJTÍŠEK, Jaroslav. *Anšlusové hnutí v Rakousku po rozpadu monarchie*. In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století 2*

WARD, Barbara. *Ignaz Seipel and the Anschluss*, *The Dublin Review*, Dublin, Vol. 203, July-December 1938

WESSELS, Jens-Wilhelm. *Economic Policy and Microeconomic Performance in Inter-War Europe. The Case of Austria, 1918-1938*. Franz Steiner Verlag. Stuttgart, 2007

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.marxists.org/deutsch/geschichte/oesterreich/spoe/1926/linzerprog.htm#t6>

<http://www.versailer-vertrag.de/svsg.htm>

<http://www.documentarchiv.de/index.html>

<http://www.verfassungen.de/at/gesetz18.htm>

<http://www.deutschlanddokumente.de/oesJunker.php>